

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: «Особливості здійснення контролю за озброєнням іноземного
виробництва в ЗСУ в умовах російсько-української війни»

Виконала студентка 2 курсу, групи ЗМНБ-21
Спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Школьна Анна Юріївна

Науковий керівник – кандидат наук з
державного управління, доцент

Бондар Віталій Дмитрович

Рецензент – кандидат наук з державного
управління, доцент

Шершньова Олена Володимирівна

Острог, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ЗА ОЗБРОЄННЯМ.....	10
1.1. Поняття, сутність і значення контролю за озброєнням у системі національної безпеки.....	10
1.2. Міжнародно-правові засади контролю за обігом озброєння (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС)	16
1.3. Нормативно-правове регулювання контролю за озброєнням у Збройних Силах України.....	22
Висновок до 1 розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КОНТРОЛЮ ЗА ОЗБРОЄННЯМ ІНОЗЕМНОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗСУ	29
2.1. Класифікація та структура озброєння іноземного виробництва, що використовується у ЗСУ	29
2.2. Практика взаємодії та контроль у співпраці з іноземними партнерами.....	40
2.3. Проблеми, ризики та особливості контролю під час бойового застосування.....	51
Висновок до 2 розділу.....	58
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ІНОЗЕМНИМ ОЗБРОЄННЯМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	60
3.1. Шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення контролю за іноземним озброєнням	60
3.2. Використання цифрових технологій, логістичних платформ та моніторингових систем.....	64
3.3. Перспективи розвитку системи військово-технічного співробітництва та її вплив на обороноздатність України	68
Висновок до 3 розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	80

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ДСЕК – Державна служба експортного контролю України;
- ЄС – Європейський Союз;
- ЗСУ – Збройні Сили України;
- КМТЗ – Командування матеріально-технічного забезпечення;
- МОУ – Міністерство оборони України;
- НАТО – Організація Північноатлантичного договору;
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі;
- ООН – Організація Об'єднаних Націй;
- ППО – Протиповітряна оборона;
- РСМД – Договір про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності;
- СНО – Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь;
- NCS – NATO Codification System (система кодифікації НАТО);
- RAND – Research and Development Corporation;
- SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute;
- SNA – Social Network Analysis (соціально-мережевий аналіз).

ВСТУП

Актуальність теми. З початком повномасштабного збройного конфлікту між Росією та Україною проблема ефективного контролю за іноземним озброєнням у складі Збройних Сил України перетворилася на один із ключових елементів оборонної політики. Військово-технічна допомога з боку держав-членів НАТО, Європейського Союзу, США, Великої Британії, Канади та інших союзників фактично стала структурною основою для підтримання боєздатності українського війська, забезпечення технологічної конкурентоспроможності та підвищення якості військового управління. Разом із тим постійно зростаючі обсяги поставок, широка номенклатура техніки та підвищені вимоги до її технічного обслуговування об'єктивно вимагають формування комплексної та узгодженої системи контролю, обліку, зберігання, застосування й звітності в чіткій відповідності до міжнародних стандартів і норм безпеки.

Актуальність обраної теми обумовлюється одночасною дією кількох груп чинників. На внутрішньому рівні визначальну роль відіграють реформування сектору безпеки та оборони відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України», поступовий перехід Збройних Сил до стандартів НАТО, модернізація військової логістики та впровадження цифрових інструментів в облікові процеси. На зовнішньому рівні вагомими є посилення міжнародного моніторингу за цільовим використанням переданих озброєнь, необхідність дотримання зобов'язань у рамках договорів ООН, ОБСЄ та ЄС, а також підтримання довіри партнерів до спроможності України управляти оборонними ресурсами відповідально та прозоро. З огляду на це дослідження має виражену теоретичну й практичну цінність, адже належно організований контроль за іноземним озброєнням безпосередньо впливає на стабільність державних інституцій і операційну ефективність армії. Конституційний вимір цієї проблематики пов'язаний із фундаментальними

засадами захисту суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України [1].

Стан наукової розробленості теми дослідження. Проблеми контролю за озброєннями, військово-технічного співробітництва та прозорості у сфері оборони відображені у працях А. Гудзя, С. Пономарьова, Г. Ситника, В. Шемаєва, П. Толок, А. Онофрійчука, Г. Шаповалова, а також у звітах SIPRI, DoD OIG, GAO, Small Arms Survey і Transparency International. У статті А. Гудзя міжнародний контроль над озброєннями розглянуто як напрям безпекової політики, пов'язаний із договірними режимами, військовою діяльністю та заходами довіри [40, с. 20–26]. С. Пономарьов аналізує сектор безпеки і оборони як сферу адміністративно-правового регулювання та управлінських відносин [41, с. 10–18]. Г. Ситник розкриває воєнно-політичні конфлікти та міжнародну безпеку в системному зв'язку із загрозами, інституційними механізмами і потребою управлінського реагування [43, с. 2–4]. У праці А. Войціховського ОБСЄ охарактеризовано як інституційний майданчик, у межах якого обговорюються питання контролю над озброєннями, роззброєння та заходів довіри [39, с. 240–242]. В. Теліпко визначає експортний контроль як один із важливих засобів підтримання міжнародної стабільності та запобігання поширенню небезпечних технологій [44, с. 250–251]. В. Шемаєв, П. Толок та А. Онофрійчук пов'язують військово-технічне співробітництво України з іноземними державами з потребами національної безпеки, оборонно-промислової політики та євроатлантичної інтеграції [46, с. 104–107]. Водночас комплексне дослідження, спрямоване саме на контроль за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України в умовах війни, залишається недостатньо розробленим, що визначає наукову новизну теми та потребу в поєднанні правового, організаційного і технологічного підходів.

Метою магістерської роботи є простежити основні теоретичні та практичні аспекти здійснення системи контролю, обліку та використання озброєння іноземного виробництва у Збройних Силах України з урахуванням

міжнародно-правових норм, стандартів НАТО та умов воєнного стану. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити поняття, сутність та значення контролю за озброєнням у системі забезпечення національної безпеки.
2. Дослідити міжнародно-правові засади контролю за обігом озброєння та проаналізувати нормативно-правове регулювання цієї сфери в Україні.
3. Проаналізувати національну нормативно-правову базу та практику її застосування у Збройних Силах України з метою оцінки ефективності процедур обліку і контролю озброєння.
4. Узагальнити досвід країн-партнерів і здійснити порівняльний аналіз систем контролю озброєння в країнах НАТО.
5. Виявити проблеми та ризики у сфері контролю за іноземним озброєнням, визначити наявні структурні недоліки системи обліку.
6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення системи контролю і звітності на основі впровадження сучасних цифрових технологій та стандартів НАТО.

Об'єктом дослідження є процес здійснення контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України як складова системи управління національною безпекою держави.

Предметом дослідження є теоретико-правові, організаційні та методичні засади вдосконалення системи контролю, обліку й використання озброєння іноземного виробництва у Збройних Силах України, а також закономірності розвитку вітчизняних механізмів військово-технічного співробітництва відповідно до національного законодавства, міжнародних стандартів і практики НАТО.

Методологічну основу дослідження становить комплекс сучасних наукових підходів і методів, що забезпечили цілісне вивчення теоретичних і практичних аспектів контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України. У роботі застосовано системний підхід, який дозволив розглядати процес контролю як складну взаємодію правових,

організаційних і технологічних елементів у межах єдиної структури національної безпеки. Діалектичний метод дав змогу проаналізувати еволюцію механізмів військового контролю у динаміці від початку реформ сектору оборони до сучасних воєнних умов. На етапі теоретичного узагальнення використано методи аналізу й синтезу для визначення сутності поняття «контроль за озброєнням» та класифікації його форм і функцій. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення української нормативно-правової бази з міжнародними актами (Договір про торгівлю зброєю, документи ОБСЄ, стандарти НАТО). Статистичний і документальний аналіз дозволили систематизувати дані щодо постачання, обліку та зберігання озброєнь іноземного походження. До того ж, у межах дослідження було використано метод моделювання, що дозволило розробити практичні рекомендації для вдосконалення системи моніторингу та цифрового обліку у Збройних Силах України. У результаті комплексного застосування зазначених методів сформовано науково обґрунтовану концепцію підвищення ефективності контролю за озброєнням іноземного виробництва в умовах воєнного стану.

У межах дослідження було застосовано метод соціально-мережевого аналізу (Social Network Analysis, SNA), який дозволив системно дослідити характер взаємодії між основними суб'єктами контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України, зокрема Міністерством оборони, Генеральним штабом, логістичними підрозділами, міжнародними партнерами та контрольними органами. Застосування цього інструментарію уможливило встановлення інтенсивності інформаційних, управлінських і контрольних зв'язків між зазначеними суб'єктами, виявлення критичних вузлів координації, а також ідентифікацію функціонального дублювання та вразливих місць в інформаційній взаємодії. Отримані в ході аналізу дані слугували підґрунтям для формулювання практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності та прозорості системи контролю за озброєнням в умовах воєнного стану.

Наукова новизна роботи полягає у розробці інтегрованої моделі взаємодії суб'єктів контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України, побудованої на поєднанні системного підходу та соціально-мережевого аналізу. Запропонована модель надає інструменти для виявлення ключових вузлів координації, оцінювання інтенсивності різних типів зв'язків між учасниками системи, а також діагностики структурних дисбалансів і випадків функціонального дублювання. Окремим внеском є вдосконалення підходів до оцінювання ефективності контролю за іноземним озброєнням із урахуванням рівня цифровізації, ступеня стандартизації процесів та вимог міжнародної підзвітності, що забезпечує більш об'єктивну характеристику діяльності відповідних підрозділів і сприяє підвищенню прозорості управління. Крім того, у дослідженні вперше сформульовано визначення поняття «контроль за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України» як системної діяльності державних органів і військових структур, спрямованої на забезпечення законності, підзвітності та результативності використання отриманої військово-технічної допомоги. Визначення поглиблює теоретичне осмислення механізмів військово-технічного контролю як невід'ємного елемента системи національної безпеки та пропонує прикладні орієнтири для оптимізації відповідної системи в умовах тривалої зовнішньої агресії.

Практична значущість одержаних результатів полягає у можливості їхнього використання в діяльності Міністерства оборони України, Генерального штабу, Департаменту внутрішнього аудиту та логістики Збройних Сил України для вдосконалення механізмів контролю за озброєнням іноземного виробництва. Розроблені рекомендації можуть бути застосовані під час розроблення внутрішніх інструкцій МОУ, удосконалення систем електронного обліку військового майна, проведення аудитів та перевірок. Крім того, результати дослідження мають практичне значення для підготовки фахівців у галузі національної безпеки, військового управління та міжнародного права, а також можуть використовуватись у навчальному

процесі військових закладів освіти. Запропоновані підходи сприятимуть зміцненню оборонної політики України, забезпеченню прозорості у сфері військово-технічного співробітництва та гармонізації з євроатлантичними стандартами. Одержані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з проблематики військово-технічного співробітництва, державного контролю та управління оборонними ресурсами. Матеріали роботи доцільно застосовувати в освітньому процесі під час викладання дисциплін з національної безпеки, військового управління та міжнародного права.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі розкрито теоретико-правові та організаційні основи контролю за озброєнням, проаналізовано міжнародні та національні підходи до регулювання обігу зброї. У другому розділі досліджено сучасний стан системи контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України, виявлено проблеми нормативного та практичного характеру, а також проведено аналіз відповідності чинних процедур стандартам НАТО. У третьому розділі розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення системи контролю, звітності та цифрового моніторингу озброєнь, запропоновано заходи з підвищення прозорості та ефективності управління оборонними ресурсами.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи здійснено шляхом публікації наукової статті: Школьна А. Ю. Адміністративно-правові засади державного контролю у секторі безпеки і оборони України. *Науковий блог Національний університет "Острозька академія"*. 2026.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ЗА ОЗБРОЄННЯМ

1.1. Поняття, сутність і значення контролю за озброєнням у системі національної безпеки

У найширшому розумінні контроль за озброєнням охоплює сукупність правових, організаційних та інформаційно-облікових заходів, спрямованих на забезпечення підзвітного управління військовим майном від моменту його отримання до використання, технічного супроводу, інвентаризації та списання [8]. У міжнародно-правовій системі такий контроль пов'язаний із правилами експорту, імпорту, транзиту, брокерської діяльності, запобіганням незаконному перенаправленню озброєння та веденням державної звітності за міжнародними передачами [3]. У вітчизняній нормативно-правовій системі державний контроль поєднується з демократичним цивільним контролем за сектором безпеки і оборони, обліком військового майна та внутрішніми процедурами підзвітності у Збройних Силах України [12].

За результатами аналізу вітчизняного наукового дискурсу, наявні погляди щодо сутності контролю за озброєнням є різноманітними та потребують систематизації. У зв'язку з цим автором узагальнено основні підходи до визначення цього поняття, представлені у працях українських і зарубіжних дослідників, що дозволяє більш ґрунтовно охарактеризувати його зміст та значення для сучасної системи національної безпеки (див. Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття контролю за озброєнням

Джерело	Сутність підходу	Основний акцент
Договір про торгівлю зброєю (АТТ)	Міжнародний контроль трактується як система національного регулювання експорту, імпорту, транзиту, брокерської діяльності, оцінювання ризиків і запобігання несанкціонованому перенаправленню звичайних озброєнь.	Міжнародно-правова підзвітність, оцінювання ризиків, недопущення диверсії передач.

Гудзь А. М.	Міжнародний контроль над озброєннями і військовою діяльністю розглядається як сукупність режимів, процедур прозорості, обмеження, перевірки та зміцнення довіри у воєнно-політичній сфері.	Стратегічна стабільність, транспарентність, режимність контролю.
Закон України «Про національну безпеку України»	Контроль у секторі безпеки і оборони пов'язується з демократичним цивільним контролем, підзвітністю суб'єктів сектору безпеки і оборони та розмежуванням їхніх повноважень.	Державне управління, підзвітність, цивільний контроль.
Наказ МОУ № 440	Контроль за військовим майном конкретизується через механізм організації та ведення обліку, документування руху майна, відповідальність посадових осіб та інвентаризаційні процедури.	Практичний облік, документування, відповідальність, інвентаризація.

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Таким чином можна стверджувати, що у науковому та нормативному дискурсі поняття контролю за озброєнням розгортається від міжнародно-правового регулювання передач зброї до внутрішньодержавного управління військовим майном [18]. Такий підхід дає змогу розглядати контроль за озброєнням як інтегративний процес, що поєднує правові обмеження, процедури обліку, звітність, аудит і міжнародну підзвітність [40, с. 20–26].

Проблема контролю за озброєнням належить до центральних у сфері забезпечення національної безпеки держави, оскільки органічно вписується в систему військового управління та оборонного планування як один із її структурних елементів. Ефективність відповідних механізмів контролю безпосередньо визначає рівень прозорості, інституційної відповідальності та підзвітності держави у питаннях використання військових ресурсів, що робить цю проблематику особливо значущою в умовах трансформації сучасних безпекових середовищ. З огляду на динаміку розвитку досліджень у сфері безпеки та оборони, зазначена тема набуває дедалі більшої наукової і практичної ваги, вимагаючи системного осмислення як на теоретичному, так і на прикладному рівні.

Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання контролю за озброєнням в умовах російсько-української війни, коли Україна отримує значні обсяги військової допомоги від держав-партнерів [33]. Відповідно, контроль за озброєнням виступає інструментом внутрішнього обліку та управління військовим майном і водночас показником рівня міжнародної довіри, оскільки партнери пов'язують подальшу підтримку з належною підзвітністю, моніторингом і прозорістю використання переданих оборонних ресурсів [48, с. 1–4]. Дослідження аналітиків незалежного проєкту «Small Arms Survey» спеціально акцентує ризики поширення та контролю озброєнь і боєприпасів в умовах війни в Україні [49, с. 11–19]. За результатами аналізу автором здійснено систематизацію понятійно-категоріального апарату дослідження (див. Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Матриця термінів та їх логічних зв'язків у системі контролю за озброєнням

Термін	Сутність поняття	Рівень застосування	Зв'язок з іншими поняттями
Контроль над озброєннями (Arms Control)	Сукупність міжнародних та національних заходів із регулювання, обмеження, обліку й моніторингу озброєнь	Міжнародний, національний	ВТС, військова прозорість, аудит
Військово-технічне співробітництво	Спільна діяльність держав у сфері постачання, модернізації та використання військової техніки	Двосторонній, багатосторонній	Міжнародна допомога, облік, стандарти НАТО
Військова прозорість	Ступінь відкритості інформації щодо озброєнь, структур та військової активності	Міжнародний	Інспекції, аудит, звітність
Міжнародна технічна допомога	Матеріальна та технічна допомога державам-партнерам у сфері безпеки	Міжнародний	Контроль передач, логістика

Джерело: сформувано самостійно автором на основі власного дослідження

Справедливим буде зауважити, що у межах національної системи безпеки України контроль за озброєнням виконує комплексну роль. Він забезпечує належне документування, облік і відповідальне використання матеріально-технічних ресурсів у Збройних Силах України [12]. До того ж, контроль виступає умовою виконання міжнародних зобов'язань перед партнерами, які передають Україні військово-технічну допомогу [18]. Невід'ємною складовою сучасної системи контролю за озброєнням є її цифровізація. Україна поступово здійснює перехід від традиційних паперових форм обліку до автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують відстеження переміщення кожної одиниці озброєння в режимі реального часу. Такий підхід узгоджується з усталеною практикою держав-членів НАТО, де контрольні процеси будуються на засадах простежуваності, прозорості та інституційної підзвітності, що є обов'язковими стандартами ефективного управління оборонними ресурсами. З огляду на системний підхід, контроль за озброєнням займає вагомe місце у загальній системі державної безпеки (див. рис. 1.1).



Рис. 1.1. Місце контролю за озброєнням у системі національної безпеки України.

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Таким чином за результатами аналізу можна стверджувати, що подана модель відображає послідовність взаємопов'язаних рівнів управління

(формування державної оборонної політики, реалізація конкретних процедур обліку, контролю та моніторингу у військових підрозділах). Особливої уваги заслуговує і те, що контроль за озброєнням посідає важливе місце в управлінському циклі забезпечення обороноздатності держави [12]. Він виступає елементом планування, організації, реалізації та перевірки виконання оборонних рішень. Ефективне функціонування системи контролю забезпечує узгодженість між політичними рішеннями, економічними ресурсами та практикою військової діяльності, що сприяє підвищенню підзвітності Збройних Сил України та зміцненню партнерських відносин із державами-союзниками [40, с. 20–26].

Для поглиблення теоретичного аналізу поняття «контроль над озброєннями» доцільно звернутися до інструментів лінгвістичної аналітики. Зокрема, використання сервісу Google Books Ngram Viewer дає можливість простежити динаміку частотності вживання терміна «Arms control» у світовій науковій та публіцистичній літературі протягом тривалого історичного періоду. Застосування зазначеного інструменту дозволяє виявити основні етапи зростання інтересу до проблематики, періоди підвищеної міжнародної уваги та трансформацію наукових акцентів у дослідженнях (див. рис. 1.2). Сам сервіс Google Books Ngram Viewer використано як допоміжний інструмент для побудови частотної візуалізації терміна [61].

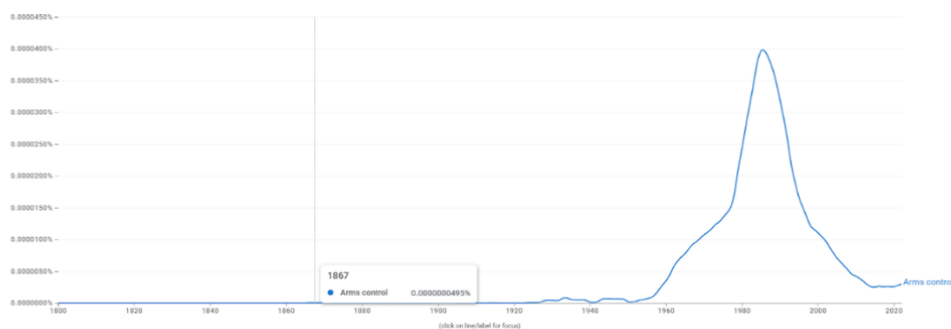


Рис. 1.2. Динаміка використання терміна «Arms control» у світовій літературі за даними сервісу Google Books Ngram Viewer (1960–2022 pp.). Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Як вбачається з результатів аналізу, до середини ХХ століття використання терміна «Arms control» було поодиноким. Його інтенсивне поширення розпочинається у 1950-х роках, що пов'язано з формуванням системи стратегічного стримування та укладенням перших міжнародних угод у сфері контролю над озброєннями [40, с. 20–22]. Пікові значення частотності фіксуються у 1960–1980-х роках, тобто в період активних переговорних процесів і становлення договірної архітектури стратегічної стабільності [61].

Після завершення холодної війни спостерігається зниження частотності використання терміна, однак проблематика контролю над озброєннями не втрачає актуальності, оскільки вона реагує на нові міжнародні кризи, технологічні зміни та трансформацію ринків оборонної продукції [40, с. 20–26]. Аналітичні матеріали SIPRI засвідчують, що у 2020–2024 роках у Європі істотно зросли обсяги імпорту основних видів озброєнь, що додатково актуалізує питання прозорості, звітності та контролю міжнародних передач [56, с. 1–2].

Узагальнюючи результати аналізу Ngram, можна стверджувати, що динаміка вживання терміна «Arms control» демонструє виражену кореляцію з періодами глобальних криз, збройних конфліктів, трансформацій міжнародних режимів безпеки та якісних змін у розвитку військових технологій. Відповідно, проблематика контролю над озброєннями зберігає стабільну актуальність і чутливо відображає зрушення в архітектурі міжнародної безпеки. Отримані результати, таким чином, формують додаткове теоретичне підґрунтя для осмислення сучасних викликів, безпосередньо пов'язаних із контролем за іноземним озброєнням у Збройних Силах України.

Отже, контроль за озброєнням у системі національної безпеки України має комплексний і багатовимірний характер. Його сутність полягає у поєднанні правової регламентації, адміністративної організації та технічного моніторингу військових ресурсів. Зазначений контроль виступає механізмом

забезпечення стабільності, довіри та стратегічної відповідальності держави у сфері оборони.

1.2. Міжнародно-правові засади контролю за обігом озброєння (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС)

Проблема міжнародно-правового контролю за обігом озброєнь є актуальною на сучасному етапі розвитку системи міжнародної безпеки та перебуває у центрі уваги як науковців, так і практиків [40, с. 20–26]. Міжнародно-правові засади контролю за обігом озброєнь посідають важливе місце в системі глобальної безпеки, оскільки спрямовані на підтримання миру, запобігання ескалації збройних конфліктів і протидію незаконній торгівлі зброєю [18]. Формування та реалізація таких засад здійснюється за участі ООН, ОБСЄ, НАТО та ЄС, які визначають правові рамки, механізми звітності та стандарти обліку і використання озброєнь [32].

ООН відіграє провідну роль у формуванні універсальних принципів міжнародного контролю за озброєннями та запобіганні гонці озброєнь. Її діяльність ґрунтується на положеннях Статуту ООН 1945 року, відповідно до яких держави-члени зобов'язані утримуватися від дій, що можуть становити загрозу міжнародному миру й безпеці, а також співпрацювати у сфері роззброєння. Саме в межах ООН було створено основні інституційні механізми глобального контролю, а саме Конференцію з роззброєння, Комітет ООН з питань роззброєння, Реєстр звичайних озброєнь ООН та Програму дій ООН щодо запобігання незаконному обігу стрілецької зброї і легких озброєнь [29].

Особливої уваги заслуговує Договір про торгівлю зброєю (Arms Trade Treaty), ухвалений у 2013 р. під егідою ООН. Даний міжнародний акт уперше запровадив юридично обов'язковий режим контролю за експортом, імпортом, транзитом і брокерською діяльністю у сфері торгівлі озброєннями [18]. Його основною метою є запобігання потраплянню зброї до зон збройних конфліктів,

а також до терористичних і злочинних угруповань. Україна приєдналася до цього договору у 2014 році, взявши на себе зобов'язання щодо ведення державного реєстру міжнародних передач озброєнь та щорічного подання звітності до Секретаріату ООН про експорт і імпорт звичайних озброєнь [18]. У вітчизняній практиці реалізація зазначених норм здійснюється через Державну службу експортного контролю України, яка забезпечує дозвільні процедури та моніторинг військово-технічного співробітництва [3]. Інституційна інформація ДСЕК підтверджує її спеціалізовану роль у сфері експортного контролю [69].

Варто також згадати про роль ОБСЄ, яка займається регіональним контролем за озброєннями, в основному для того, щоб військова діяльність держав була більш передбачуваною і щоб зменшити ризик випадкових конфліктів. Основним інструментом слугує Віденський документ про заходи зміцнення довіри і безпеки (VD-2011). Він зобов'язує країни регулярно обмінюватися військовою інформацією, заздалегідь повідомляти про великі навчання, а також допускати інспекції та спостерігачів. На практиці цей механізм відіграє помітну роль у підтриманні стабільності в Європі, адже допомагає знижувати напругу між державами і поступово будувати взаємну довіру.

Україна, у свою чергу, є активним учасником процесів у межах ОБСЄ, щорічно надаючи інформацію про чисельність збройних сил, наявну військово техніку та проведені навчання, а також приймаючи інспекційні групи держав-учасниць. Відомчий порядок прийому і супроводження іноземних інспекційних груп у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України додатково конкретизує організаційний вимір виконання міжнародних договорів і угод у сфері контролю над озброєннями [7]. Особливої актуальності згадані механізми набули після 2014 року, коли систематичні порушення положень Віденського документа з боку Російської Федерації стали предметом розгляду на засіданнях Постійної ради ОБСЄ [32].

Разом із тим, провідну роль у стандартизації та технічному регулюванні процесів контролю за озброєннями відіграє НАТО. Альянс сформував комплексну систему стандартів і процедур, які охоплюють усі етапи життєвого циклу озброєння від постачання та логістичного забезпечення до утилізації. Зокрема, йдеться про угоди зі стандартизації STANAG, документи з гарантування якості AQAP, логістичну інформаційну систему LOGFAS та систему кодифікації військової техніки NATO Codification System (NCS).

Для України, яка з 2016 року реалізує Комплексний пакет допомоги НАТО, зазначені документи стали методичною основою реформування військової логістики та стандартизації [33]. Їхнє впровадження сприяє формуванню сумісної з Альянсом системи обліку, кодифікації, логістичного планування та підвищенню прозорості використання міжнародної військової допомоги [26]. Особливої уваги заслуговує і те, що у щорічному звіті Генерального секретаря НАТО за 2023 рік окремо відображено практичну підтримку України та розвиток співпраці з Альянсом [36, с. 32–37].

Доречним видається зазначити роль Європейського Союзу, який забезпечує політичний та нормативний рівень контролю за обігом озброєнь через Спільну позицію Ради ЄС 2008/944/CFSP. Документ встановлює вісім базових критеріїв ухвалення рішень щодо експорту зброї, зокрема дотримання міжнародних зобов'язань, повагу до прав людини, оцінку внутрішньої стабільності держави-отримувача та гарантії недопущення несанкціонованого реекспорту або використання зброї проти цивільного населення.

Для України положення Спільної позиції ЄС стали важливим орієнтиром у процесі узгодження національного законодавства з європейськими стандартами, насамперед у сфері експортного контролю та ліцензування військових поставок [20]. У національній практиці такі підходи співвідносяться із законодавством про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання [3]. Крім того, Європейський Союз реалізує проєкти технічної допомоги,

спрямовані на посилення прозорості та звітності у сфері обліку військово-технічної допомоги Україні [57].

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що участь України в міжнародних механізмах контролю за обігом озброєнь забезпечує її інтеграцію у світову систему безпеки. Роль ООН полягає у формуванні універсальних принципів і механізмів звітності; ОБСЄ – у реалізації регіональних заходів довіри; НАТО – у стандартизації технічного та логістичного контролю; ЄС – у встановленні політичних і етичних критеріїв експорту. У сукупності згадані інституції формують комплексну міжнародну архітектуру, що сприяє зміцненню довіри до України як відповідального учасника системи глобальної безпеки.

Для унаочнення рівня інтеграції України до міжнародних режимів контролю за озброєннями автором здійснено візуалізацію, яка демонструє аналітичне співвідношення участі України в механізмах ООН, ОБСЄ, НАТО та ЄС за станом нормативної, інституційної та практичної взаємодії на 2024 рік (див. рис. 1.3).

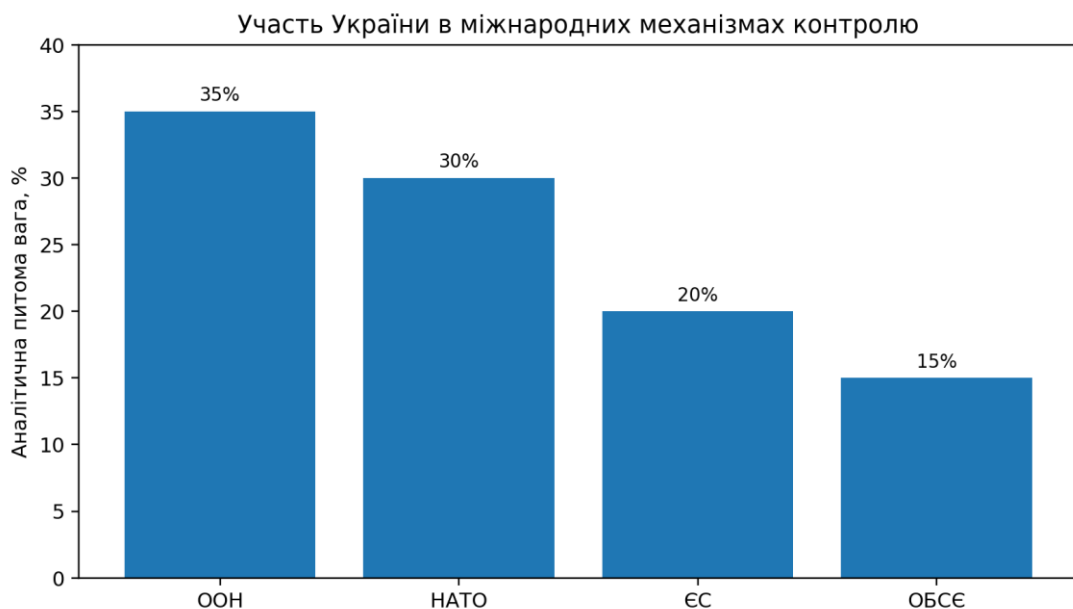


Рисунок 1.3. Рівень участі України в міжнародних механізмах контролю за озброєннями (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС), станом на 2024 рік. Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

На основі узагальнення зазначених параметрів здійснено аналітичне групування міжнародних механізмів контролю за озброєннями за критеріями юридичної обов'язковості, регулярності звітності, глибини практичної взаємодії та впливу на реформування національної системи обліку. Отримані значення мають узагальнювальний характер і використовуються для ілюстрації відносного значення кожного напрямку міжнародної взаємодії України у сфері контролю за озброєннями.

1. ООН – 35 %

Україна є активним учасником більшості універсальних договорів і ініціатив під егідою ООН, зокрема:

1. Договір про торгівлю зброєю (АТТ, 2013);
2. Програма дій ООН щодо запобігання незаконному обігу стрілецької зброї (UN PoA);
3. інші міжнародні режими у сфері нерозповсюдження, роззброєння та контролю за окремими категоріями озброєнь;
4. Регулярна участь у звітності до Реєстру звичайних озброєнь (UNROCA).

Сукупно це становить близько третини всіх діючих міжнародних зобов'язань України у сфері контролю озброєнь.

2. НАТО – 30 %

Після 2014 р. Україна інтегрувала понад 60 % стандартів взаємосумісності Альянсу (STANAG, LOGFAS, NCS, AQAP), бере участь у спільних проєктах Trust Fund NATO–Ukraine, а також у ініціативах Defence Education Enhancement Programme (DEEP) та Building Integrity. Рівень формальної участі оцінено у 30 %, що відповідає глибокому партнерству без повноправного членства.

3. ЄС – 20 %

Європейський Союз виступає регулятором експортного контролю через Спільну позицію 2008/944/CFSP і вимоги до прозорості постачань. Україна

гармонізувала власну систему ліцензування експорту, але поки не має повного членства у всіх структурах CFSP/CSDP, що зумовлює нижчий рівень (20 %). Європейський фонд миру є одним із ключових фінансово-інституційних механізмів підтримки України з боку ЄС [60].

4. ОБСЄ – 15 %

Україна бере участь у реалізації Віденського документа (VD 2011), Кодексу поведінки у воєнно-політичній сфері та Документу про стрілецьку зброю і легкі озброєння (SALW). Водночас ОБСЄ має обмежений вплив на процеси військово-технічного обліку після 2022 р., що зумовило зменшення відносної ваги участі.

Вибрані пропорції (35 % ООН / 15 % ОБСЄ / 30 % НАТО / 20 % ЄС) відображають аналітичні співвідношення рівнів інтеграції України до різних міжнародних систем контролю за кількістю ратифікованих документів, участю у звітності, імплементацією стандартів і практичною взаємодією з міжнародними структурами. Основні міжнародно-правові документи у сфері контролю за озброєннями згруповано в таблиці (див. Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Основні міжнародно-правові документи у сфері контролю за озброєннями

Документ / Організація	Рік прийняття	Ключові положення	Значення для України
Спільна позиція Ради ЄС 2008/944/CFSP	2008	Встановлює вісім критеріїв експортного контролю: дотримання міжнародних зобов'язань, прав людини, регіональної стабільності та запобігання переозброєнню.	Україна гармонізує національні норми з вимогами ЄС щодо експортного контролю та прозорості військово-технічного співробітництва.
Віденський документ про заходи зміцнення довіри і безпеки (ОБСЄ)	2011	Регламентує обмін військовою інформацією, інспекції, повідомлення про військову діяльність і пересування військ; сприяє	Україна бере участь у щорічних обмінах військовими даними, у спільних інспекціях і перевірках.

		формуванню довіри між державами-учасницями.	
Договір про торгівлю зброєю (ООН)	2013	Визначає глобальні стандарти контролю за експортом, імпортом, транзитом і брокерською діяльністю у сфері торгівлі зброєю; передбачає створення національних реєстрів і щорічну звітність до Секретаріату ООН.	Україна є стороною договору з 2014 р.; впроваджено національну систему реєстрації операцій з озброєннями та подання щорічних звітів до ООН.
STANAG, AQAP, LOGFAS, NCS (НАТО)	1990–2024	Визначають технічні стандарти у сфері планування, маркування, транспортування та обліку озброєнь; забезпечують взаємосумісність систем логістики та управління озброєннями.	Україна поступово впроваджує стандарти НАТО у власну систему військової логістики та обліку озброєнь.

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Отже, міжнародно-правові засади контролю за озброєннями формують цілісну багаторівневу систему, у якій поєднано глобальні норми ООН, регіональні ініціативи ОБСЄ, союзні стандарти НАТО та нормативи ЄС. Для України їх імплементація має комплексне значення (гарантія міжнародної довіри та підзвітності перед партнерами; інструмент внутрішньої оптимізації процесів обліку, логістики й звітності у сфері озброєнь). Відповідно, на нашу думку, інтеграція згаданих норм у національне законодавство є важливим кроком до повної сумісності України з євроатлантичними структурами безпеки.

1.3. Нормативно-правове регулювання контролю за озброєнням у Збройних Силах України

Система нормативно-правового регулювання контролю за озброєнням у Збройних Силах України має комплексний, багаторівневий характер [12].

Вона поєднує законодавчі, урядові, відомчі та внутрішньоорганізаційні акти, які регулюють процеси приймання, обліку, зберігання, технічного обслуговування, інвентаризації та списання озброєння [11]. Її ефективність визначається наявністю законодавчих норм та узгодженістю процедур між центральними органами управління та військовими частинами [13].

На законодавчому рівні основними нормативними актами, що визначають правові засади контролю за озброєнням, є Закон України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України» та «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення». Вони формують систему правового регулювання, визначають роль державних органів у сфері оборони, встановлюють принципи прозорості, підзвітності та відповідальності за стан військового майна. Згідно з ними, управління процесами контролю покладається на Міністерство оборони, Генеральний штаб та командування видів Збройних Сил.

Підзаконний та відомчий рівень регулювання деталізує порядок обліку, зберігання, інвентаризації, передачі, списання і повернення військового майна [8]. У цій частині провідне значення має Інструкція з обліку військового майна у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України № 440, а також зміни до неї, які оновлюють механізми ведення обліку та документування руху військового майна [5]. Саме ці акти створюють правову основу для поєднання паперових, електронних та інвентаризаційних процедур у системі Міністерства оборони України [8].

Відомчі акти Міністерства оборони та інших силових структур конкретизують ці норми. Наказ МВС № 828 від 2018 року встановлює порядок забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України, тому може використовуватися лише як порівняльний приклад регламентації обліково-зберігальних процедур у силових структурах, але не як основний акт для Збройних Сил України [9]. Для ЗСУ базовим є наказ МОУ № 440, який визначає організацію ведення обліку військового майна,

відповідальність посадових осіб, порядок документування руху майна та проведення звірок [8].

Особливе місце у нормативній системі посідає державний контроль у секторі безпеки і оборони [12]. У науковій літературі та адміністративно-правових дослідженнях цей контроль розглядається як багаторівнева система, що охоплює внутрішньовідомчий контроль, парламентський нагляд, аудит, фінансовий контроль і контроль з боку уповноважених державних органів [41, с. 10–18]. У сфері використання іноземного озброєння до цієї системи додаються міжнародні механізми моніторингу, які пов'язані з умовами надання військово-технічної допомоги [42, с. 59–64].

У відомчих актах Міністерства оборони України підкреслено важливість належного обліку військового майна, документування його руху, відповідальності посадових осіб та застосування інформаційних інструментів для підтримки системи державного гарантування якості оборонної продукції [8]. Цифровізація таких процесів відповідає потребі мінімізувати ризики втрати даних, дублювання обліку та несвоєчасного звітування перед державними органами й міжнародними партнерами [6]. Офіційний вебресурс Міністерства оборони України використано для звірки відкритих повідомлень про цифровізацію та нормативні рішення оборонного відомства [71].

Таким чином, нормативно-правова база контролю за озброєнням в Україні постійно вдосконалюється. Її розвиток визначається внутрішніми потребами та міжнародними зобов'язаннями у сфері військово-технічного співробітництва, що забезпечує прозорість і довіру з боку партнерів. Візуальну структуру основних рівнів регулювання подано у таблиці (див. Таблиця 1.4).

Таблиця 1.4

Нормативно-правова база України у сфері контролю за озброєнням

Рівень регулювання	Документ / джерело	Сфера регулювання	Короткий зміст
Закони України	«Про національну безпеку України», «Про оборону	Загальні принципи	Визначають основи управління у сфері

	України», «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення»	організації контролю	оборони, підзвітність і відповідальність
Накази Міністерства оборони України	Наказ МОУ № 440 (2017), наказ МОУ № 279 (2025), наказ МОУ № 388 (2019)	Порядок обліку, передачі та повернення військового майна	Встановлюють організацію обліку, документування руху майна, інвентаризаційні процедури та відповідальність посадових осіб
Накази МВС та інші відомчі акти	МВС № 828 (2018), МВС № 723 (2025)	Облік і зберігання озброєння в інших силових структурах	Використовуються як порівняльний матеріал для аналізу відомчої регламентації
Відомчі інструкції та положення	Інструкції Генштабу, командувань видів ЗСУ	Практична реалізація контролю	Визначають обов'язки відповідальних осіб, порядок перевірок і звітності

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Подана таблиця відображає ієрархічну та логічно впорядковану систему нормативно-правового регулювання контролю за озброєнням в Україні. Її структура демонструє послідовний перехід від загальнодержавного рівня правового забезпечення до рівня практичної реалізації контрольних процедур у військових підрозділах. На першому рівні представлені закони України, які формують базові правові засади функціонування системи контролю. Вони визначають стратегічні цілі, принципи підзвітності та відповідальності у сфері оборони, а також закріплюють повноваження основних суб'єктів управління. Саме цей рівень забезпечує стабільність і цілісність правового регулювання. Другий рівень охоплює постанови Кабінету Міністрів України, що конкретизують положення законів у практичній площині. Вони регламентують порядок обліку, зберігання та звітності щодо озброєння, створюючи механізми централізованого контролю в системі Міністерства

оборони. Таким чином, цей рівень виступає сполучною ланкою між законодавчими нормами та їх реалізацією. Третій рівень представлений наказами МОУ та МВС, які деталізують вимоги до експлуатації, інвентаризації та маркування озброєння. Їхнє значення полягає в уніфікації процедур на всіх рівнях військового управління та забезпеченні єдності підходів у сфері матеріально-технічного забезпечення. Четвертий рівень складають відомчі інструкції та положення, що регулюють безпосередню практику контролю у військових частинах. Вони визначають функціональні обов'язки відповідальних осіб, порядок проведення перевірок і подання звітності, забезпечуючи реалізацію нормативних вимог у повсякденній діяльності. Систему підпорядкування відображено автором на рисунку (див. рис. 1.4).

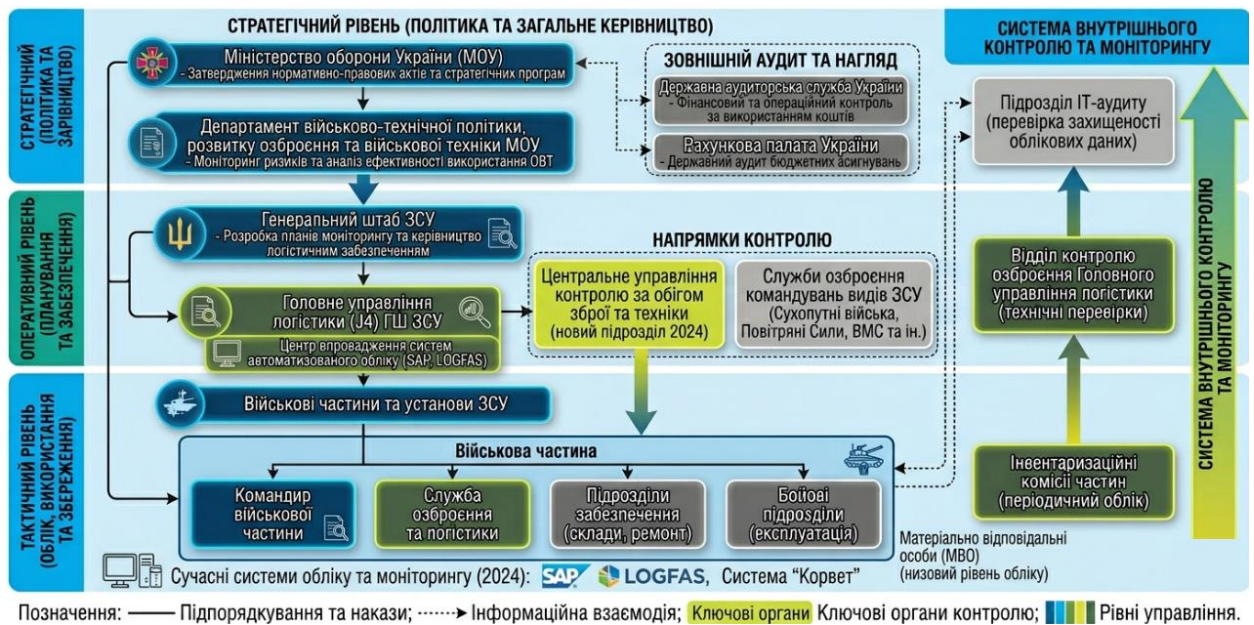


Рисунок 1.4. Організаційна структура контролю за озброєнням у Збройних Силах України, станом на 2024 рік. Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Нормативно-правове регулювання контролю за озброєнням у Збройних Силах України охоплює всі рівні державного управління. Його ефективність залежить від узгодженості дій між Міністерством оборони, Генеральним штабом і командуваннями видів ЗСУ, розвитку цифрових систем обліку та

впровадження стандартів НАТО. В умовах воєнного стану вдосконалення нормативної бази є основною умовою забезпечення ефективного управління оборонними ресурсами, запобігання втратам і підвищення прозорості у взаємодії з міжнародними партнерами.

Висновок до 1 розділу

У першому підрозділі досліджено теоретико-правові засади контролю за озброєнням у системі національної безпеки України. Встановлено, що контроль за озброєнням є важливим елементом забезпечення обороноздатності держави та стабільного функціонування сектору безпеки і оборони. Його зміст охоплює комплекс правових, організаційних, інформаційних та управлінських заходів, спрямованих на забезпечення належного обліку, зберігання, використання та контролю за військовими ресурсами. Визначено, що ефективний контроль сприяє підвищенню прозорості діяльності органів військового управління, запобіганню незаконному обігу озброєнь і нецільовому використанню матеріально-технічних засобів. Особливу увагу приділено ролі державних інституцій у реалізації контрольних функцій та значенню сучасних інформаційно-аналітичних технологій у процесах управління військовими ресурсами. З'ясовано, що в умовах сучасних безпекових викликів контроль за озброєнням залишається одним із ключових чинників забезпечення національної безпеки та оборонної стійкості держави.

У другому підрозділі було розглянуто міжнародно-правові механізми контролю за озброєнням у рамках діяльності ООН, ОБСЄ, НАТО та Європейського Союзу. Виявилось, що міжнародна система контролю над озброєннями загалом орієнтована на підтримання глобальної стабільності, стримування поширення зброї та зменшення військових загроз. Окремо було досліджено основні міжнародно-правові інструменти (міжнародні договори, режими експортного контролю, механізми моніторингу та інформаційного

обміну між державами). Також було встановлено, що активна співпраця України з міжнародними безпековими структурами та поступове впровадження міжнародних стандартів допомагають удосконалювати національну систему контролю, зміцнювати міжнародний авторитет країни і розвивати партнерські відносини у сфері безпеки.

У третьому підрозділі досліджено національну нормативно-правову базу контролю за озброєнням у Збройних Силах України. Встановлено, що система правового регулювання у цій сфері охоплює значну кількість нормативно-правових актів, які визначають порядок обліку, зберігання, експлуатації та контролю за використанням озброєння і військової техніки. Водночас визначено необхідність подальшого вдосконалення нормативної бази з урахуванням сучасних безпекових викликів, цифровізації військового управління та інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору. Обґрунтовано потребу в удосконаленні механізмів державного та внутрішнього контролю, створенні єдиної інформаційної системи обліку військових ресурсів і гармонізації законодавства зі стандартами НАТО. Доведено, що підвищення ефективності системи контролю залежить від належної координації між органами державної влади, військовим командуванням та спеціалізованими контрольними структурами.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КОНТРОЛЮ ЗА ОЗБРОЄННЯМ ІНОЗЕМНОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗСУ

2.1. Класифікація та структура озброєння іноземного виробництва, що використовується у ЗСУ

Дослідження здійснюється на основі аналізу відкритих нормативних документів, звітних матеріалів Міністерства оборони України, міжнародних стандартів та практики інтеграції іноземної техніки у національні системи обліку. Хронологічні межі аналізу охоплюють період з 2014 по 2024 роки, що відповідає етапу активного залучення міжнародної військової допомоги. Основна увага зосереджена на класифікаційних, логістичних, правових та цифрових аспектах обліку і контролю озброєння.

Проблема обліку та контролю іноземного озброєння у Збройних Силах України є актуальною на сучасному етапі розвитку системи оборонного управління, оскільки склад отриманої техніки є різноманітним за техніко-тактичними характеристиками та логістичними вимогами. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у застосуванні багаторівневої класифікації, що дозволяє систематизувати процеси обліку, контролю та подальшої експлуатації озброєння.

Як правило, на функціональному рівні іноземне озброєння класифікується за основними категоріями, а саме: артилерійські та реактивні системи, бронетехніка (танки, бойові машини піхоти та бронетранспортери), системи протиповітряної оборони і протиракетні комплекси, авіаційна техніка (літальні апарати з фіксованим крилом і вертольоти), безпілотні авіаційні системи, засоби розвідки та радіоелектронної боротьби, а також допоміжні, інженерні й ремонтно-евакуаційні засоби. Необхідно зазначити, що кожна з наведених категорій має специфічні вимоги до процедур приймання, зберігання та технічної підтримки, що безпосередньо впливає на організаційні рішення Міністерства оборони України та Генерального штабу [2].

У логістично-технічному вимірі увага зосереджується на чинниках, які визначають умови та періодичність технічного обслуговування, правила транспортування, вимоги до складської інфраструктури й забезпечення запасними частинами. Як свідчить практика, до критичних показників належать наявність сервісного пакета від виробника, потреба у сертифікованих діагностичних засобах, специфіка боєприпасів, а також необхідність дотримання особливих умов зберігання, зокрема температурного режиму або захисту від вологи. Разом із тим платформи, що використовують ексклюзивні комплектуючі, потребують централізованого обліку та довгострокових логістичних контрактів. Модульні й уніфіковані рішення, порівняно з ними, інтегруються швидше та можуть розподілятися безпосередньо за місцем експлуатації [18].

Окремо слід зупинитися на договірно-правовому аспекті, який визначає порядок і обмеження передачі озброєння. Згідно з чинною практикою, такі поставки здійснюються в межах грантових програм, кредитних угод, лізингових механізмів, комерційних контрактів або тимчасового надання. Юридичні умови, як правило, передбачають обов'язкове маркування одиниць, заборону реекспорту, встановлення гарантійних строків та чітко регламентований формат звітності перед донорами або міжнародними організаціями. Водночас відсутність уніфікованих процедур оформлення, як показує аналіз, ускладнює включення отриманого озброєння до єдиної системи обліку, що актуалізує потребу в гармонізації стандартів і алгоритмів дій [31].

Операційна класифікація, у свою чергу, орієнтована на цикли технічного супроводу, періодичність планових перевірок, планування запасів і сумісність процедур обліку з логістичною інфраструктурою партнерів. У цьому контексті значення мають здатність системи управління забезпечити документування приймання, переміщення, обслуговування, інвентаризації та звітності за майном різного походження [8]. Саме тому класифікація іноземного озброєння

у роботі розглядається як управлінський інструмент, що дозволяє впорядкувати відповідальність, облік і контроль [26].

Особливе значення має ідентифікація та цифровий облік, які, по суті, є основними елементами інтеграції іноземного озброєння в національні системи контролю. Процедури приймання передбачають проведення приймально-перевірочних інспекцій, оформлення паспортів одиниць українською мовою, нанесення унікальних ідентифікаційних маркувань та внесення повного комплексу метаданих до єдиної електронної бази. Йдеться, зокрема, про інформацію щодо виробника, серійного номера, партії, складу комплекту, технічного стану при прийманні та умов сервісного обслуговування. Такий підхід дозволяє автоматизувати формування актів приймання-передачі, цифрових інвентарних карток і звітів для внутрішнього аудиту та донорських структур [18].

Разом із тим практичне управління іноземним парком озброєнь супроводжується низкою проблем (забезпечення запасними частинами та боєприпасами для широкого спектра систем, узгодження національних стандартів маркування з міжнародними кодами (зокрема NCS), а також створення спроможностей локалізованого ремонту або альтернативних каналів постачання комплектуючих). Відповіддю на згадані виклики, як показує аналіз, є впровадження довгострокового логістичного планування, розвиток партнерства з підприємствами оборонно-промислового комплексу та застосування аналітичних інструментів прогнозування технічного стану на основі експлуатаційних і телеметричних даних [2].

Нарешті, ключовим чинником ефективності системи обліку й контролю залишається людський ресурс. Йдеться про підготовку інструкторів-техніків, перекладачів технічної документації, фахівців з логістики та адміністраторів електронних облікових систем. Програми навчання, як правило, мають охоплювати особливості експлуатації конкретних платформ, методики діагностики й ремонту, правила транспортування та зберігання, а також стандарти звітності відповідно до договірних зобов'язань і міжнародних

практик. У цьому аспекті міжнародні тренінги та обміни з країнами-партнерами відіграють важливу роль, оскільки сприяють швидшій адаптації персоналу та зменшенню ризиків помилок під час приймання і застосування озброєння [15]. Співвідношення основних категорій іноземного озброєння у складі ЗСУ наочно відображено на рисунку (див. рис. 2.1).

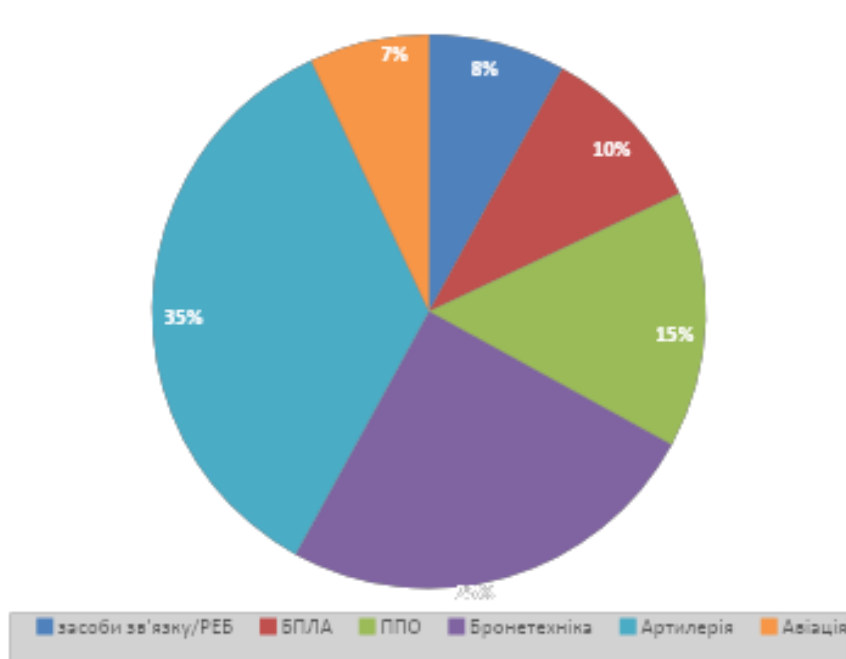


Рисунок 2.1. Співвідношення видів іноземного озброєння у складі ЗСУ (%), станом на 2025 рік. Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Умовний розподіл функціональних груп іноземного озброєння в Збройних Силах України можна описати наступним чином: артилерія та реактивні системи (35%), бронетехніка (25%), системи ППО (15%), безпілотні авіаційні системи (10%), засоби зв'язку/РЕБ (8%) і авіація (7%). Значення є орієнтовними і побудовані на основі відкритих аналітичних джерел і звітів за 2022–2024 рр. Вони призначені для ілюстрації питомої ваги категорій при плануванні заходів обліку, логістики та технічного забезпечення. Слід зауважити, що частина офіційних даних є закритою або змінюється в залежності від чергових поставок, тому для остаточних висновків слід використовувати оновлені дані МОУ/Генштабу та донорів. Класифікацію озброєння іноземного виробництва, яке перебуває на озброєнні ЗСУ, представлено в таблиці (див. Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Класифікація озброєння іноземного виробництва у Збройних Силах України,
станом на 2024 рік**

№	Тип озброєння	Країна-виробник	Рік початку використання	Основне призначення	Підрозділи ЗСУ
1	Реактивна система залпового вогню HIMARS	США	2022	Дальнобійна точкова вогнева підтримка, ураження оперативних цілей	Артилерійські та ракетні бригади
2	Гаубиця M777	США / Велика Британія	2022	Точна артилерійська підтримка сухопутних підрозділів	Артилерійські дивізіони Сухопутних військ
3	Основний бойовий танк Leopard 2A6 / 2A7	Німеччина	2023	Маневрово-ударна бронетехніка, прорив оборони	Танкові батальйони механізованих бригад
4	Протиповітряний комплекс NASAMS	Норвегія / США	2023	Середньодальня протиповітряна оборона, прикриття стратегічних об'єктів	Частини Повітряних сил ЗСУ
5	Зенітний ракетний комплекс IRIS-T SLM	Німеччина	2023	Захист об'єктів критичної інфраструктури, ППО міських центрів	Повітряні сили / підрозділи ППО
6	БПЛА ударно-розвідувальний Bayraktar TB2	Туреччина	2021	Повітряна розвідка, ураження мобільних цілей	Повітряні сили, розвідувальні частини
7	БПЛА-камікадзе Warmate / Switchblade	Польща / США	2022	Тактичне ураження малих і середніх цілей	Підрозділи спецоперацій, штурмові групи
8	Зенітна система Patriot PAC-3	США	2023	Далекодійна ППО, перехоплення ракет	Повітряні сили України

9	Бронетранспортер Stryker / M113	США	2023	Тактичне перевезення особового складу, мобільна підтримка	Механізовані бригади
10	Система зв'язку Harris / L3Harris Falcon III	США	2022	Захищений тактичний зв'язок, передача даних	Командні пункти, РЕБ, зв'язківці

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

У підсумку, поєднання функціональних, логістичних і правових підходів разом із цифровою ідентифікацією та розвитком компетенцій персоналу створює комплексну основу для побудови ефективної системи контролю за іноземним озброєнням у Збройних Силах України. Згадана система має забезпечувати оперативну готовність, прозорість і підзвітність на всіх етапах життєвого циклу озброєння.

Варто зазначити, що у 2018–2019 рр. у системі Генерального штабу Збройних Сил України функціонувало Управління верифікації, діяльність якого була спрямована на реалізацію міжнародних зобов'язань держави у сфері роззброєння та контролю над озброєннями. Верифікація розглядається як особливий напрям міжнародного співробітництва, що передбачає використання міждержавних механізмів забезпечення безпеки, моніторинг виконання договірних зобов'язань та контроль за дотриманням установлених режимів іншими державами-учасницями відповідних угод. Координацію верифікаційної діяльності у Збройних Силах України здійснює Управління верифікації Генерального штабу ЗСУ. До його основних функцій належить організація та проведення інспекцій на території України та за її межами, збір і опрацювання інформації відповідно до положень міжнародних договорів у сфері контролю над озброєннями, а також підготовка офіційних повідомлень і звітів. У межах своїх повноважень Управління має право залучати представників правоохоронних органів з метою забезпечення належного виконання міжнародних угод під час проведення інспекційних заходів, що

закріплено у Положенні про Генеральний штаб Збройних Сил України (2019 р.).

Згідно з постановами Кабінету Міністрів України в державі було сформовано мережу регіональних верифікаційних структур, зокрема центри у Львові та Одесі, групу в Житомирі, а також представництва у Дніпрі, Харкові, Миколаєві, Вінниці, Чернігові та інших містах. Їх діяльність була спрямована на забезпечення прийому та відправлення іноземних інспекційних груп у визначених пунктах пропуску, організацію супроводу інспекторів у межах зон відповідальності, а також на збір і передавання до центрального органу даних про наявність і переміщення військової техніки та озброєння у 2018–2019 роках.

Крім того, регіональні підрозділи здійснюють методичне та інформаційне забезпечення командирів військових частин з питань підготовки об'єктів контролю до інспекцій, перевіряють рівень їх готовності та координують взаємодію з органами Державної митної служби, Державної прикордонної служби та Міністерства внутрішніх справ України. Водночас двосторонні угоди з суміжними державами передбачають застосування спеціальних прикордонних зон під час проведення інспекцій, параметри яких визначаються умовами конкретних міжнародних домовленостей.

Система управління процесами приймання, обліку та контролю іноземного озброєння у Збройних Силах України побудована за принципом вертикальної відповідальності з горизонтальною координацією між ключовими органами державної влади та військовими структурами. На верхньому рівні відповідальності знаходиться Міністерство оборони України, яке формує політику, нормативно-правову базу та координує міжнародні домовленості щодо передачі озброєнь; саме МОУ затверджує основні процедури приймання, ведення електронних реєстрів та стандарти звітності [34].

На оперативно-координаційному рівні роль центрального виконавця належить Генеральному штабу ЗСУ, а саме його управлінню логістики та

департаментам, що відповідають за постачання, матеріально-технічне забезпечення і облік. Генштаб забезпечує методичну єдність підходів, визначає порядок формування приймально-передавальних комісій, організовує централізовані інвентаризації та координує передачу одиниць між оперативними об'єктами. До функцій Генштабу також належить ведення узагальненої звітності для вищого керівництва та для донорів у випадках тимчасових передач і грантів [28].

На рівні командувань видів Збройних Сил (сухопутні війська, повітряні сили, логістика) здійснюється безпосереднє розподілення отриманих одиниць між військовими частинами, визначення підрозділів-операторів та організація навчання особового складу. Командування видів укладає контракти на технічну підтримку з підрозділами логістики, координує створення резервів запчастин та визначає місця централізованого зберігання або локального розміщення техніки залежно від категорій і призначення [19].

На рівні військових частин і складів відповідальність за первинний прийом, локальний облік, технічний огляд і ведення внутрішньої документації покладається на відповідні служби матеріально-технічного забезпечення та служби обліку майна. Саме частини формують первинні акти приймання-передачі, вносять дані до електронних інвентарних карток, організовують зберігання за внутрішніми правилами і проводять планові інвентаризації у встановлені терміни. Важлива роль у цьому ланцюгу належить підрозділам внутрішнього контролю частин, які здійснюють самоперевірки і готують матеріали для планових ревізій з боку вищих інстанцій [20].

Організаційна взаємодія доповнюється системою зовнішніх контролюючих механізмів: державний фінансовий та антикорупційний нагляд, парламентський контроль, а у випадках міжнародних передач – моніторинг і звітність перед донорськими країнами та міжнародними організаціями [14]. Для процедур, пов'язаних із міжнародними договорами у сфері контролю над озброєннями, значення має також порядок прийому та супроводження іноземних інспекційних груп у системі МОУ і ЗСУ [7]. Така

комплексна система контролю створює баланс між оперативною потребою у швидкому розгортанні отриманих засобів і вимогами прозорості підзвітності, які накладають донори й міжнародні партнери [32].

Практичні механізми взаємодії реалізуються через встановлені процедури: створення приймально-передавальних комісій із представників відповідних органів, ведення уніфікованих облікових документів, внесення даних до систем обліку та проведення планових звірок. Вимоги до обліку військового майна у Збройних Силах України визначають документальну основу таких дій [8]. Окремі процедури передачі, повернення або супроводу рухомого військового майна деталізуються спеціальними відомчими актами Міністерства оборони України [10].

Ефективність системи значною мірою залежить від цифрової інфраструктури: централізованого електронного реєстру, інтерфейсів для обміну даними між департаментами, модулів аналітики для прогнозування потреб і механізмів контрольованого доступу до узагальненої інформації. Запровадження цифрової системи управління логістичним забезпеченням у війську підтверджує перехід до більш інтегрованої моделі обліку і контролю [37]. Вимоги до захисту інформаційних каналів та сервісної взаємодії в оборонному середовищі мають узгоджуватися з підходами НАТО до інформаційно-комунікаційної інфраструктури [24, с. 21–22].

Незважаючи на сформовану структуру, існують критичні виклики: фрагментованість інформаційних систем у підрозділах, складність регулярного оновлення даних, потреба в підготовці персоналу та затримки у звірці інформації між різними рівнями управління. Аналітики Рахункової палати США (GAO) звертають увагу на важливості точності даних про поставки, документування статусу переданого майна і належної організації end-use monitoring [55, с. 16–23]. Для подолання таких проблем необхідні інвестиції в навчання, уніфікація форматів даних і розгортання інтегрованої платформи обліку з єдиною методикою введення та валідації інформації.

Функції та повноваження органів, відповідальних за контроль іноземного озброєння у ЗСУ, автором структуровано у таблиці (див. Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Основні органи управління контролем за іноземним озброєнням у Збройних Силах України

№	Орган	Основні функції	Тип контролю	Відповідальність	Підпорядкованість
1	Міністерство оборони України (МОУ)	Формування політики у сфері приймання, обліку й використання іноземного озброєння; розроблення нормативно-правових актів; координація міждержавних угод	Державний і відомчий	Затвердження процедур, аудит підпорядкованих структур	Кабінет Міністрів України
2	Генеральний штаб Збройних Сил України	Організація планування, методичного супроводу, звітності, моніторингу руху майна; контроль виконання наказів МОУ	Військовий та внутрішній	Розподіл повноважень, централізований облік, інвентаризації	Міністерство оборони України
3	Командування видів ЗСУ (Сухопутні, Повітряні, Військово-морські сили)	Безпосереднє розподілення техніки, підготовка персоналу, контроль технічного стану та зберігання	Оперативний-військовий	Виконання наказів Генштабу, ведення реєстрів	Генеральний штаб ЗСУ
4	Командування матеріально-технічного забезпечення (КМТЗ)	Технічний облік, транспортування, забезпечення ремонту й зберігання; управління логістичними базами	Технічний та логістичний	Зберігання, транспортування, ремонт	Генеральний штаб ЗСУ
5	Військові частини та склади	Приймання, первинний облік,	Локальний (первинний)	Ведення внутрішнього обліку,	Командування видів / КМТЗ

		інвентаризація, підготовка звітів і актів передачі		забезпечення збереження майна	
6	Державна служба експортного контролю України (ДСЕК)	Контроль міжнародних передач, видача дозволів на ввезення/вивезення, митне оформлення	Зовнішній державний	Дотримання міжнародних норм і ліцензій	Кабінет Міністрів України
7	Рахункова палата та парламентський комітет з питань нацбезпеки	Здійснення зовнішнього аудиту, парламентський контроль за ефективністю використання допомоги	Фінансово-аудиторський	Зовнішній нагляд, звітність до Верховної Ради	Верховна Рада України

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Аналітична візуалізація динаміки приймання іноземного озброєння та навантаження служб обліку допомагає планувати ресурси. Зокрема, на графіку видно сезонні піки поставок, зміни у складі категорій та кореляцію між притоками техніки й потребою у додаткових інвентаризаційних заходах. Динаміку приймання іноземного озброєння на облік у ЗСУ у 2022–2025 рр. подано у візуалізації (див. рис. 2.2).

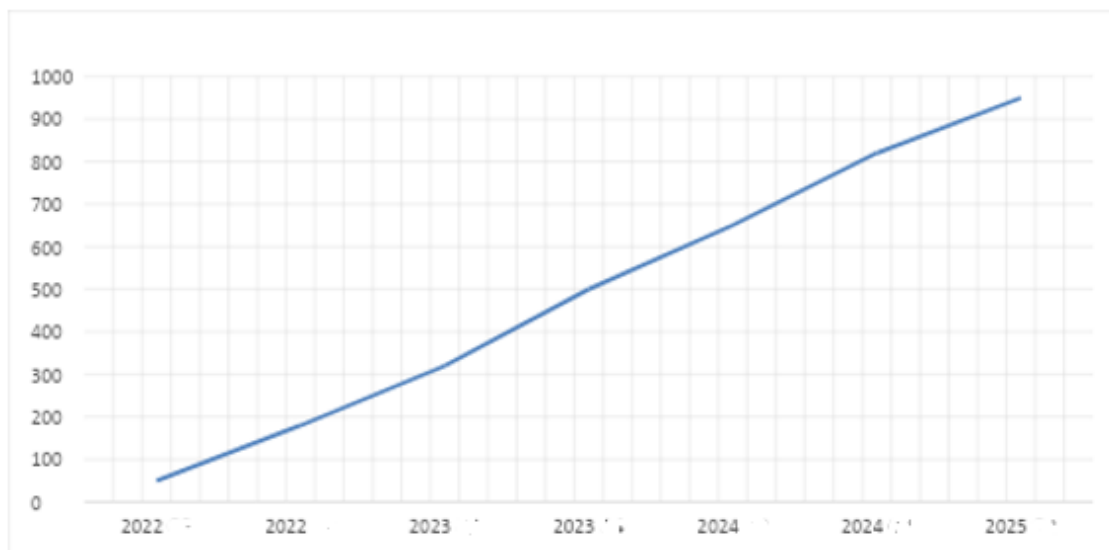


Рис. 2.2. Динаміка приймання іноземного озброєння на облік у ЗСУ у 2022-2025 роках. Джерело: складено автором за [48, с. 1–4]

Результати аналізу, здійсненого автором дозволяють простежити умовну тенденцію зростання кількості одиниць іноземного озброєння,

прийнятого на облік у Збройних Силах України, починаючи з другої половини 2022 року. Різке підвищення у 2023–2024 рр. відображає інтенсивні поставки артилерійських систем, бронетехніки та засобів ППО від держав-партнерів НАТО та ЄС. З 2025 року очікується стабілізація темпів надходжень із поступовим переходом до модернізації й технічного обслуговування наявних зразків. Дані мають аналітичний, орієнтовний характер і використовуються для ілюстрації логістичної динаміки.

Отже, система управління й підрозділів, відповідальних за приймання, облік і контроль іноземного озброєння, є багаторівневою і вимагає синхронізації політики, методик і технологій. Її подальший розвиток має базуватися на стандартизації процедур, цифровій інтеграції та системному підготовленні персоналу, що забезпечить і оперативну ефективність, і прозорість у відносинах з міжнародними партнерами.

2.2. Практика взаємодії та контроль у співпраці з іноземними партнерами

Взаємодія Збройних Сил України з іноземними партнерами у сфері постачання та контролю за озброєнням є одним із основних напрямів сучасної оборонної політики, оскільки саме від ефективності цього процесу залежить оперативна готовність військ, темпи переозброєння, сумісність зі стандартами НАТО та довіра партнерів [33]. Після 2022 року механізми такої взаємодії зазнали глибокої трансформації: система постачання дедалі більше набуває рис комплексної логістичної й контрольної структури, що поєднує допомогу партнерів, звітність, моніторинг і відкриті агреговані дані про безпекову підтримку України [66].

Співпраця між Україною та державами-партнерами здійснюється у рамках двосторонніх домовленостей, багатосторонніх механізмів, програм підтримки і пакетів допомоги. У цій системі особливе значення має принцип моніторингу кінцевого використання (end-use monitoring), за допомогою якого

держави-постачальники контролюють відповідальне використання переданих оборонних виробів і фіксують інформацію про їхній статус на рівні, дозволеному безпековими обмеженнями [47]. Звіти Рахункової палати США щодо України додатково підкреслюють, що якість такого моніторингу залежить від точності даних, міжвідомчої координації та належного документування [55, с. 16–23].

На практичному рівні процес охоплює кілька ключових етапів, зокрема, визначення потреб, узгодження умов передачі, транспортування, приймання, технічну перевірку, постановку на облік, маркування, експлуатацію та звітність. Відповідальні підрозділи Збройних Сил України здійснюють перевірку кожної одиниці озброєння, що надходить від партнерів (дрібне стрілецьке озброєння, високотехнологічні системи ППО, танки, бронетехніка, БПЛА та системи зв'язку). Після перевірки всі дані фіксуються в централізованому електронному реєстрі, який ведеться відповідно до внутрішніх нормативів Міністерства оборони України та уніфікованих логістичних форматів НАТО (LOGFAS).

Для забезпечення сумісності облікових систем Україна поступово інтегрує елементи цифрового контролю та логістичного управління, сумісні з підходами Альянсу [37]. NATO Logistics Handbook підкреслює значення логістичного планування, стандартизації та координації ресурсів для ефективного управління військовим забезпеченням [26 с. 25–26, 75–76]. Система кодифікації НАТО та діяльність Allied Committee 135 створюють загальну основу для ідентифікації предметів постачання і зіставлення даних між державами-партнерами [23].

Доктрина АJP-4.3 визначає рамку підтримки приймаючої країни через планування потреб, формування запитів, меморандумів, технічних домовленостей, звітності, інформаційного управління та процедур переміщення, що робить її доречною для аналізу партнерської логістичної взаємодії України з державами НАТО [17, с. 17–31].

Особливу увагу у спільній практиці приділено прозорості та відповідальності. Звіти GAO та Офісу Генерального інспектора Міністерства оборони США (DoD OIG) свідчать, що для партнерського контролю важливими є достовірність даних, оновлення інформації про статус майна, документування втрат або пошкоджень і наявність узгоджених процедур звітності [55, с. 16–23]. У межах такого підходу звітність не повинна розкривати чутливі тактичні відомості, але має забезпечувати достатню підзвітність для держави-отримувача і держав-партнерів [48, с. 8–17]. Основні країни-донори та типи переданої Україні зброї узагальнені в таблиці (див. Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Основні донорські країни та типи переданого озброєння (2022–2025 рр.)

Країна	Тип озброєння	Механізм передачі	Контроль і звітність	Примітки
США	РСЗВ HIMARS, ПТРК Javelin, ЗРК Patriot, бронетехніка Bradley	Програма Foreign Military Financing (FMF), грантова допомога, ленд-ліз	Моніторинг через End-Use Monitoring Program, звітність до Конгресу США та Пентагону	Найбільший обсяг допомоги; регулярний аудит
Велика Британія	Системи ППО Stormer, танки Challenger 2, дрони, бронетехніка	Програма <i>UK Military Aid to Ukraine</i>	Щоквартальні звіти до Міністерства оборони Великої Британії	Поставки з 2022 р. за міжурядовими угодами
Німеччина	Системи IRIS-T, ЗРК Patriot, Leopard 2, інженерна техніка	Державна програма військової підтримки ЄС (<i>European Peace Facility</i>)	Звітність у межах ЄС та внутрішнього аудиту Бундестагу	Значний обсяг техніки ППО та бронетехніки
Польща	Танки Т-72, РТ-91, артилерія Krab, боєприпаси	Двосторонні угоди + компенсація від ЄС	Спільна звітність до Єврокомісії та МО Польщі	Один із перших постачальників; навчання екіпажів

Канада	БТР Senator, гаубиці M777, боєприпаси, навчання	Програма <i>Operation UNIFIER</i> та гранти	Звіти до парламенту Канади, аудити <i>Global Affairs Canada</i>	Підтримка навчання особового складу
Франція	САУ Caesar, бронетранспортери AMX-10RC, РЛС	Міжурядові домовленості, програми ЄС	Звітність через ЄС, внутрішній аудит МО Франції	Передача у рамках спільних європейських місій
Нідерланди	Танки Leopard 2A4 (у співфінансуванні з Данією), дрони, техніка зв'язку	Європейська програма <i>Ramstein Format</i>	Звіти до ЄС та НАТО	Активна участь у спільних поставках з Німеччиною
Норвегія	ППО NASAMS, боєприпаси, транспорт	Національний оборонний фонд підтримки України	Контроль Міністерства оборони Норвегії, спільна перевірка з НАТО	Орієнтація на ППО та засоби спостереження
Швеція	ПТРК NLAW, артилерія Archer, техніка зв'язку	Національні фонди допомоги + коаліційні програми ЄС	Звіти до Риксдагу, аудит <i>Swedish Defence Agency</i>	Підтримка високоточної артилерії
Данія	Leopard 1, дрони, бронетранспорт	Спільні європейські програми допомоги	Єдина звітність у форматі НАТО-ЄС	Передача у співфінансуванні з Нідерландами

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Значна частина міжнародної військово-технічної допомоги передається у вигляді комплексних пакетів, що поєднують матеріальну підтримку, навчальні заходи, логістичний супровід, технічну документацію та механізми подальшого контролю [33]. Така практика дозволяє розглядати допомогу як систему супроводу, у межах якої облік, звітність, підготовка персоналу та контроль кінцевого використання взаємопов'язані [35]. Інформаційні матеріали ЄС щодо підтримки України фіксують поєднання санкційних, військових, гуманітарних та фінансових інструментів, що створює ширший політичний контекст військово-технічної взаємодії [58]. Окремі держави-партнери публікують відкриті агреговані сторінки про підтримку України:

Сполучені Штати Америки [67], Федеративна Республіка Німеччина [62] та Велика Британія [65]. Зіставлення таких відкритих відомостей із незалежними агрегаторами дозволяє аналізувати масштаби підтримки на рівні узагальнених показників без розкриття чутливої інформації [68]. Обсяги військової допомоги іноземних партнерів за роками наведені на рисунку, що ілюструє зростання підтримки після 2022 року (див. рис. 2.3).

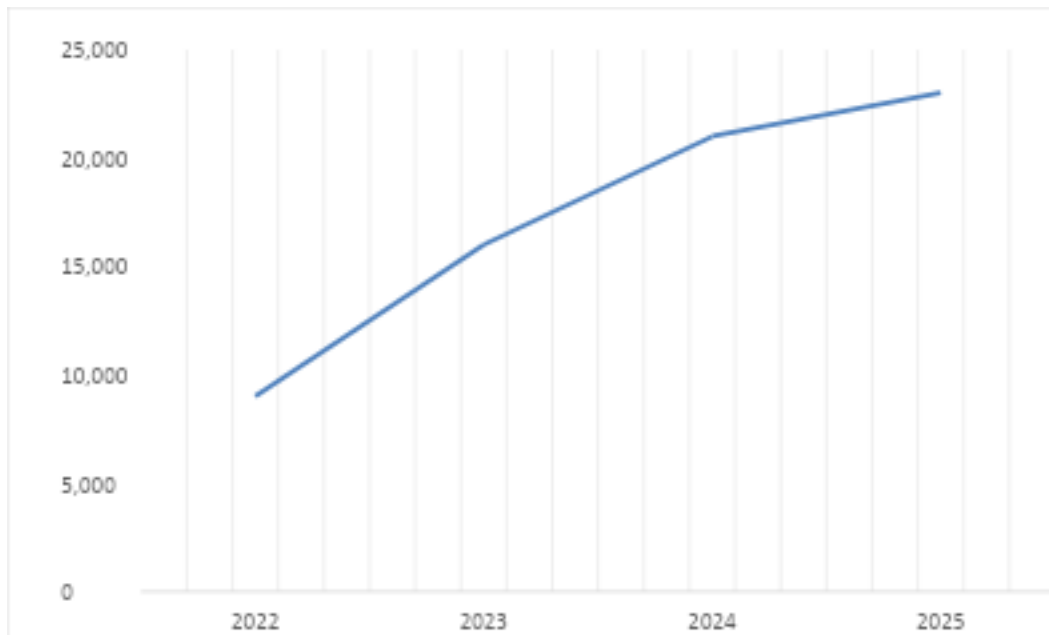


Рисунок 2.3. Обсяги військової допомоги іноземного озброєння Україні за роками (у млн дол.). Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Дані для побудови графіка сформовані на основі узагальнених звітів Міністерства оборони України, Transparency International Defence & Security та European External Action Service (EEAS) за період 2022–2024 рр., із прогнозом на 2025 рік. Графік демонструє динамічне зростання військової допомоги у 2022–2024 рр. та стабілізацію обсягів на рівні 23 млрд дол. США у 2025 році, що свідчить про поступовий перехід від екстрених поставок до системного довгострокового партнерства.

Важливо, що взаємодія з партнерами не обмежується фізичним постачанням техніки. Значна частина співпраці спрямована на організацію технічного супроводу, проведення аудитів, підготовку персоналу до стандартів НАТО та адаптацію процедур військової логістики. У межах спільних програм ЗСУ отримують доступ до аналітичних баз НАТО щодо

надійності та ресурсу техніки, а також до платформ для контролю за логістичними ланцюгами.

Розвиток таких відносин формує нову культуру військово-технічного партнерства, у якій пріоритетами стають швидкість постачання та повна відповідальність за кожен етап життєвого циклу озброєння. Україна поступово переходить до моделі прозорого військового менеджменту, у якій інформація про отримані ресурси обробляється в єдиному цифровому контурі, що відповідає принципам підзвітності та відкритості, закріпленим у нормативних документах НАТО [17].

Для глибшого розуміння процесів контролю за іноземним озброєнням доцільно застосувати метод SNA (Social Network Analysis), який передбачає аналіз соціальних та інституційних мереж, що дає змогу візуалізувати канали взаємодії, визначити ключових акторів, інтенсивність зв'язків та їхній вплив на загальну ефективність системи контролю.

У контексті військово-технічної допомоги Україні мережу взаємодії можна представити як систему вузлів, до яких належать держави-партнери, міжнародні організації, оборонні відомства, логістичні структури, фінансові механізми та контрольні інституції [33]. Зв'язки між ними формуються через передачу допомоги, стандартизацію процедур, облік, моніторинг, аудит і звітність [57]. Центральним вузлом у цій мережі виступає Україна, яка одночасно взаємодіє з НАТО, Європейським Союзом, окремими двосторонніми донорами та спеціалізованими механізмами безпекової підтримки [66].

SNA дозволяє оцінити ступінь включеності партнерів, їхній вплив на обсяг і якість допомоги, а також ступінь відповідності їхніх вимог українським процедурам контролю. Найбільш інтенсивні зв'язки формуються з США, Великою Британією, Польщею, Німеччиною, Канадою та країнами Балтії, оскільки саме ці держави здійснюють системну, масштабну та регулярну військову підтримку. Вузли НАТО та ЄС відіграють роль координаційних

центрів, забезпечуючи загальні стандарти, механізми прозорості, аудит і логістичне узгодження.

SNA-модель демонструє, що найбільш критичними для забезпечення контролю є канали:

- логістичний (постачання, переміщення, облік у реальному часі),
- інформаційний (моніторинг, звітність, обмін даними),
- верифікаційний (інспекції, аудит, підтвердження використання),
- інституційний (нормативні та організаційні взаємозв'язки між міністерствами, штабами та донорами).

Аналіз показує, що структура мережі є достатньо централізованою, оскільки значна частина потоків допомоги проходить через обмежене коло ключових партнерів і координаційних механізмів [33]. Така модель підвищує залежність України від окремих держав і водночас спрощує процеси стандартизації, контролю та звітування [59]. Найбільш інтенсивні зв'язки сформовані зі США, Європейським Союзом та НАТО, оскільки саме ці суб'єкти забезпечують значну частину політичної, фінансової, тренувальної, логістичної та контрольної підтримки [66] (див. рис. 2.4).



Рисунок 2.4. Модель соціально-мережевої взаємодії України з ключовими міжнародними партнерами у сфері контролю за озброєнням. Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

SNA-модель демонструє, які актори найбільш впливають на ефективність контролю над іноземним озброєнням. Центральним вузлом

служує Україна. Сильні зв'язки: США, Великобританія, Польща. Середні зв'язки: Німеччина, Канада, країни Балтії. Мережеві координатори: НАТО, ЄС. Типи потоків: озброєння, інформація, інспекції, логістика, аудит. Ключові метрики: щільність мережі висока, центрованість – 0,72, надійність зв'язків – середня, залежність від 3 головних донорів – значна.

Застосування SNA-аналізу підтверджує, що ефективна система контролю можлива лише за умов:

- інтеграції інформаційних платформ партнерів і ЗСУ;
- формування єдиного центру даних про постачання та використання озброєння;
- підвищення прозорості на всіх етапах життєвого циклу техніки;
- зменшення кількості «слабких вузлів» – інституцій з недостатнім рівнем цифровізації чи регуляторної узгодженості.

SNA-аналіз дає можливість побачити систему контролю як складну мережу взаємодій, де сила та якість зв'язків визначають здатність України ефективно приймати, обліковувати та використовувати іноземне озброєння в умовах воєнного стану.

Узагальнюючи, можна зазначити, що система взаємодії України з іноземними партнерами у сфері постачання й контролю за озброєнням еволюціонувала від фрагментарного підходу до більш стандартизованої та технологічно підтриманої моделі [48, с. 1–4, 8–17]. Водночас наявні звіти органів нагляду США та українські парламентські матеріали засвідчують, що питання точності даних, своєчасної звітності, документування руху майна та узгодженості контрольних процедур і надалі потребують постійного вдосконалення [55, с. 1, 16–23]. Квартальні звіти в межах Operation Atlantic Resolve додатково систематизують зовнішній нагляд за допомогою України та відображають сталість контролю з боку інституцій партнерів [51, с. 1–4].

У США система підзвітності побудована навколо поєднання внутрішньовідомчого контролю, процедур моніторингу кінцевого використання, зовнішнього аудиту, парламентського нагляду та роботи

інспекційних органів [48, с. 1–4, 8–17]. Програма DSCA Golden Sentry визначає загальну логіку моніторингу кінцевого використання оборонних виробів, переданих іншим державам [47]. У звітах DoD OIG та GAO щодо України підкреслено, що швидкість і масштаб допомоги потребують уточнення процедур перевірки, фіксації статусу майна, оновлення даних і кращої координації між відповідальними органами [55, с. 16–23].

У США контроль міжнародних передач оборонних виробів ґрунтується на поєднанні процедур моніторингу кінцевого використання, звітності уповноважених органів і зовнішнього нагляду з боку GAO та інспекторських структур. У звітах GAO щодо допомоги Україні вказано, що для якісного контролю важливими є точність даних про поставки, документування статусу переданого майна, належне ведення інформації про кінцеве використання та узгодженість ролей між відомствами [55, с. 1, 16–23, 33–36]. У звіті DoD OIG щодо посиленого моніторингу кінцевого використання підкреслено, що вимоги посиленого моніторингу кінцевого використання стосуються визначених оборонних виробів і потребують належного документування перевірок, облікових дій та доступності актуальної інформації [48, с. 1–4, 8–17]. Європейський аспект контролю доповнюється ініціативами військової мобільності, які стосуються узгодження процедур переміщення, інфраструктурної готовності та міжвідомчої координації [22, с. 3–8]. Додатково слід згадати і про повідомлення Reuters про рекомендації GAO відображає суспільну увагу до проблеми точності даних і документування допомоги Україні [63].

Узагальнене порівняння показує, що стійкість систем забезпечують чотири спільні риси: нормативна уніфікація (STANAG/ALP), централізовані електронні реєстри з UID-маркуванням, ризик-орієнтований моніторинг у наближеному до реального часу та незалежний зовнішній аудит (парламентський/рахункові палати). Водночас відмінності проявляються у ступені публічності звітності, глибині інтеграції з національними ERP і наборі контрольних метрик (від фінансових KPI до технічних індикаторів

надійності). Для України найбільш релевантні кроки – повноцінна імплементація LOGFAS/NCS із уніфікацією довідників, тотальне UID-маркування одиниць і комплектів, впровадження end-use-контролю за зразком EUM та інституційне посилення зовнішнього аудиту, що забезпечить сумісність з практиками НАТО та підвищить довіру донорів. Порівняння систем контролю озброєнь у країнах НАТО та Україні подано в таблиці (див. Таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Порівняння систем контролю озброєнь: Україна і країни НАТО

Країна	Центральний орган	Тип контролю	Рівень цифровізації	Особливості
Україна	Міністерство оборони України, Генеральний штаб ЗСУ	Централізований, відомчий, змішаний (паперовий + електронний)	Середній – часткова цифровізація, створення єдиного реєстру	Розвиток системи LOGFAS, поступове впровадження UID-маркування, перехід до НАТО-стандартів
США	Міністерство оборони (DoD), Агентство оборонної логістики (DLA)	Багаторівневий: військовий, урядовий, парламентський, фінансовий	Високий – централізована база LOGMOD, супутниковий моніторинг, EUM	Повна прозорість, контроль Конгресу та GAO, фото- та геофіксація поставок
Велика Британія	Міністерство оборони, Національна аудиторська служба (NAO)	Інституційно-парламентський, фінансовий і технічний	Високий – ERP Defence Equipment Plan, автоматизована звітність	Публічні щорічні звіти, суворий аудит ефективності
Німеччина	Федеральне міністерство оборони, Федеральна рахункова палата (BRH)	Централізований і парламентський аудит	Високий – система SASPF, інтеграція з NATO LOGFAS	Високий рівень правового регулювання, подвійний цивільно-військовий контроль

Польща	Міністерство національної оборони, Генштаб, Інспекція оборони	Трирівневий (приймання, експлуатація, списання)	Середньо-високий – система WIS, ERP-модулі	Реальний час оновлення даних, швидке реагування
Норвегія	Міністерство оборони, NSPA (через NATO інтеграцію)	Автоматизований, ризик-орієнтований	Дуже високий – LOGFAS/NCS, predictive maintenance	Повна цифровізація, прогнозування техстану, використання digital twin

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Рівень цифровізації систем контролю озброєнь у країнах НАТО та Україні наочно продемонстровано на рисунку (див. рис. 2.5).

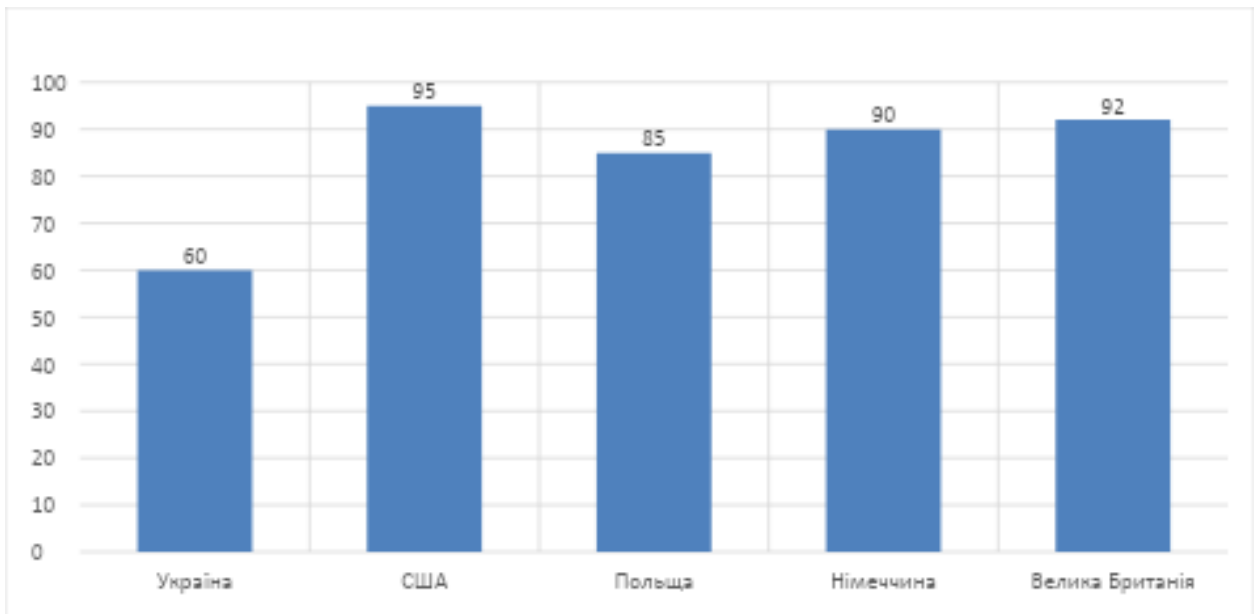


Рис. 2.5. Рівень цифровізації систем контролю озброєнь у країнах НАТО (%).

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Дані діаграми мають аналітично-узагальнювальний характер і відображають авторську оцінку рівня цифровізації процесів контролю за озброєнням [8]. Під час побудови враховано відкриті дані про впровадження цифрових логістичних інструментів у Збройних Силах України [38]. Також враховано висновки органів зовнішнього контролю щодо потреби покращення точності даних про передачі та моніторинг оборонних виробів [48, с. 8–17].

2.3. Проблеми, ризики та особливості контролю під час бойового застосування

Контроль за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України є одним із основних напрямів забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану. Його ефективність визначає оперативну готовність армії та рівень довіри міжнародних партнерів, які надають військову допомогу. Водночас на практиці цей процес стикається з низкою проблем організаційного, нормативного та технічного характеру, що ускладнюють належний облік, моніторинг і звітність [37].

Аналіз функціонування системи контролю за іноземним озброєнням у Збройних Силах України свідчить про перехідний характер нормативного та цифрового забезпечення [8]. Базові правила обліку військового майна визначені наказом Міністерства оборони України № 440, однак швидке зростання масштабів міжнародної допомоги, різноманітність джерел постачання та необхідність звітності перед партнерами посилюють потребу в інтегрованих цифрових рішеннях і більш точному обміні даними [38]. У звітах GAO та DoD OIG окремо підкреслено значення актуальних даних про передачі, статус майна і моніторинг кінцевого використання [48, с. 8–17].

Суттєвим обмеженням ефективності системи є кадровий та організаційний чинник [41, с. 10–18]. Сфера військової логістики потребує підготовлених фахівців, здатних працювати з національними обліковими процедурами, цифровими інструментами та вимогами міжнародних партнерів [42, с. 60–64]. Водночас антикорупційні та інституційні дослідження оборонного сектору наголошують на важливості прозорих процедур, розмежування повноважень, внутрішнього аудиту й зовнішнього контролю як умов зменшення ризиків у сфері оборонного управління [54]. Аналітичні матеріали Transparency International Ukraine у сфері оборони і безпеки додатково підтверджують актуальність прозорості, доброчесності та підзвітності у секторі оборонного управління [64]. Загальні підходи до

антикорупційної політики та інституційної доброчесності також відображені в матеріалах Національного агентства з питань запобігання корупції [72].

Проблеми прозорості у взаємодії з партнерами залишаються одним із найчутливіших аспектів контролю [48, с. 1–4, 8–17]. Донорські держави й міжнародні організації очікують від України належної звітності щодо отримання, розподілу, стану та використання переданого майна [55, с. 1, 16–23]. У звітах американських органів нагляду звертається увага на потребу підвищення якості даних, документування кінцевого використання та належної координації між установами, які беруть участь у передачі й моніторингу оборонних виробів [50, с. 1–4].

Основні ризики, що впливають із зазначених проблем, можна умовно поділити на організаційні, технічні, правові та репутаційні [53, с. 1–4]. Серед найвагоміших слід виділити ризик втрати простежуваності через неповні або несвоєчасно оновлені облікові дані, ризик дублювання процедур, ризик помилок у звітності, ризик неузгодженості національних і партнерських вимог та ризик послаблення довіри з боку донорів у разі неналежної підзвітності [48, с. 8–17]. Основні проблеми та ризики контролю за іноземним озброєнням згруповано в таблиці (див. Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Основні проблеми та ризики контролю за іноземним озброєнням у ЗСУ

№	Проблема	Причина	Наслідок	Пропозиції щодо усунення
1	Відсутність єдиної централізованої бази даних обліку озброєння	Фрагментарність нормативно-правового регулювання, відомчий підхід до ведення реєстрів	Втрата простежуваності, дублювання обліку, можливість неточностей у звітності	Створити єдину автоматизовану систему обліку LOGFAS з інтеграцією у структури НАТО
2	Недостатня кадрова підготовка у сфері військової логістики	Обмежена кількість фахівців, відсутність навчальних програм за стандартами НАТО	Помилки у веденні документації, низька якість контролю	Розробити спеціалізовані курси при ВВНЗ для офіцерів-логістів та інспекторів обліку

3	Відсутність незалежного зовнішнього аудиту постачань і звітності	Неврегульованість механізму контролю між МОУ, ГШ ЗСУ та ДСЕК	Підвищення корупційних ризиків, зниження прозорості	Запровадити обов'язковий щорічний аудит міжнародними спостерігачами або Рахунковою палатою
4	Технічна несумісність між обліковими системами України та країн НАТО	Відмінність стандартів передачі даних, відсутність спільних протоколів	Неможливість оперативного обміну інформацією, затримки у звітах	Гармонізувати структуру даних, впровадити спільні протоколи (STANAG, NCS)
5	Недостатня прозорість та публічна звітність щодо використання допомоги	Відсутність відкритого звітування перед донорами, складність комунікації	Репутаційні ризики, зниження рівня довіри партнерів	Створити окремий онлайн-портал для міжнародного моніторингу використання озброєнь
6	Застарілі процедури інвентаризації та зберігання	Відсутність цифрових інструментів перевірки, ручне введення даних	Невідповідність сучасним стандартам обліку, ризик втрати інформації	Автоматизувати інвентаризацію з використанням QR- або UID-кодування
7	Недостатня координація між структурними підрозділами ЗСУ	Відомчі бар'єри, дублювання функцій	Порушення логістичних ланцюгів, помилки у прийманні та передачі техніки	Оптимізувати систему управління, запровадити єдину вертикаль підпорядкування для МТЗ

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Узагальнюючи, можна зазначити, що проблеми системи контролю за озброєнням іноземного виробництва в Україні мають комплексний характер і потребують одночасного вдосконалення нормативної, технічної та кадрової складових [8]. Основним завданням є розвиток цифрової системи обліку з можливістю звірки даних, формування аудиторського сліду та інтеграції з вимогами партнерів без розкриття чутливої інформації [37]. Не менш важливими залишаються підготовка персоналу, підвищення прозорості та розвиток механізмів зовнішнього контролю [48, с. 8–17].

Важливою є проблема збереження придатності техніки в умовах високої інтенсивності бойових дій. Значне навантаження на матеріальну частину, бойові пошкодження, складність постачання запасних частин і потреба в координації ремонтної інфраструктури формують окремий блок ризиків для системи контролю. У звітах органів нагляду США щодо допомоги Україні підкреслено, що облік стану переданого майна, актуальність даних і документування втрат або пошкоджень мають критичне значення для збереження підзвітності у воєнних умовах [48, с. 8–17].

У процесі бойового застосування важливим залишається документування випадків втрати, пошкодження або виведення майна з експлуатації. Такі дані мають фіксуватися у встановлених облікових документах, звірятися з інформацією відповідальних посадових осіб і використовуватися для формування звітності, ремонту, списання або подальшого службового розслідування в межах чинних процедур [48, с. 13–17]. Узагальнення DoD OIG за 2020–2024 роки додатково підтверджує значення системної міжвідомчої звітності щодо допомоги Україні [52, с. 1–6].

Важливою складовою є збереження простежуваності озброєння навіть під час його бойового використання [8]. Для цього застосовуються облікові номери, інвентаризаційні процедури, кодифікаційні підходи та уніфіковані номенклатурні правила, які забезпечують зіставлення даних між національною системою обліку і партнерськими вимогами до звітності [16].

Простежуваність озброєння під час бойового застосування має забезпечуватися не розкриттям тактичних даних, а належним поєднанням інвентарних номерів, облікових документів, кодифікаційних процедур, періодичної звірки інформації та узагальненої звітності для уповноважених органів [8]. Такий підхід дозволяє поєднати вимоги безпеки військових операцій із вимогами підзвітності перед державними органами та міжнародними партнерами [48, с. 8–17].

Однією з ключових особливостей є оперативність ухвалення рішень щодо переміщення, розподілу і використання техніки без втрати підзвітності.

У Збройних Силах України такі процеси мають спиратися на дані обліку військового майна, внутрішню звітність відповідальних посадових осіб і цифрові інструменти логістичного забезпечення, які поступово впроваджуються в оборонному секторі [8].

Особливу увагу приділено питанням технічного супроводу іноземного озброєння [8]. Різноманітність платформ, відмінність стандартів, потреба в перекладі технічної документації, навчання персоналу та узгодженні ремонтних процедур ускладнюють підтримання належного обліку й планування ресурсів [26]. Окремі нормативні зміни щодо порядку обліку, зберігання, технічного обслуговування та організації експлуатації військового майна в інших військових формуваннях також підтверджують загальну тенденцію до деталізації правил майнового контролю [4]. Тому контроль у цій частині повинен охоплювати управлінські процедури документування стану майна, потреб у ремонті, переміщення та відповідальності посадових осіб [48, с. 8–17].

Особливе значення має належне документування технічного стану, ремонту і подальшого повернення майна до експлуатації [33]. Партнерська підтримка України включає навчальні, логістичні та інституційні компоненти, однак у межах дослідження важливо не описувати технічні процедури експлуатації, а підкреслити управлінський аспект: кожне рішення щодо обслуговування, переміщення, відновлення або списання майна має залишати перевірюваний обліковий слід [48, с. 8–17]. Особливості технічного обслуговування іноземної техніки у бойових умовах наведено в таблиці (див. Таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Технічне обслуговування іноземного озброєння у бойових умовах

Тип озброєння	Країна-виробник	Частота обслуговування	Особливі вимоги	Ризики експлуатації
РСЗВ (HIMARS)	США	Після кожного бойового застосування + планове ТО	Сертифіковані фахівці виробника/партнера; доступ до	Дефіцит ЗІП; залежність від дистанційного ПЗ-сервісу;

		кожні 100–200 мотогодин	оригінальних ЗІП; оновлення ПЗ пускових модулів	пошкодження засобами РЕБ
Танки (Leopard 2)	Німеччина	Щоденний візуальний контроль; планове ТО кожні 50–100 мотогодин; капремонт за пробіг/мотогодини	Спеціалізовані ремонтні потужності; навчання екіпажів і мехвода; наявність сертифікованих агрегатів	Логістика запчастин; несумісність паливно-мастильних матеріалів; складність евакуації пошкоджених одиниць
ЗРК / Системи ППО (Patriot, NASAMS)	США / Норвегія	Після стрільб/тренувань; щомісячна діагностика; регулярні оновлення ПЗ	Кваліфіковані інженери ППО; безпечне оновлення ПЗ; налаштування радіочастот згідно правил	Вразливість до кібератак/ПЗ; тривалі терміни поставки комплектуючих; потреба у калібруванні РЛС
Артилерійські системи (Caesar, M777)	Франція / США	Після кожного бойового виходу; ТО по наробітку (патрони/години)	Контроль ресурсу ствола; наявність ЗІП та спеціалізованого інструменту	Ізнос ствола; нестача боєприпасів; сумісність боєприпасів
БПЛА тактичного/оперативного рівня	Туреччина / США / ін.	Перед виходом у політ; після кожного польоту – огляд, раз на N годин – планове ТО	Сертифіковані авіаінженери; перевірка ПЗ/АІО; запас акумуляторів та сенсорів	Пошкодження ПЗ/компонентів, проблема з доступом до авіаційних ЗІП; втрати зв'язку
Засоби зв'язку та РЕБ	Різні	Постійний моніторинг працездатності; планове ТО кожні місяці	Оновлення ПЗ; сертифікація частот; кіберзахист	Нульова сумісність із старими каналами; уразливість до кібератак; дефіцит ліцензованого ПЗ

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Частоту ремонтів озброєння різних категорій подано на рис. 2.6, що дає змогу оцінити навантаження на ремонтні підрозділи (див. рис. 2.6).

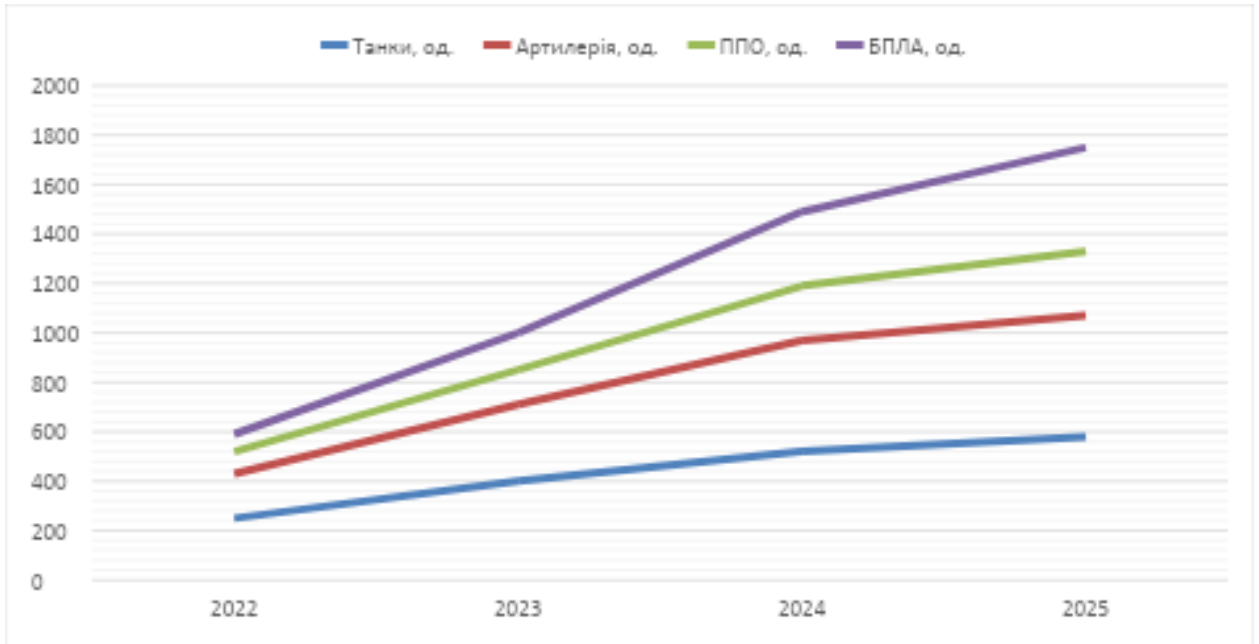


Рисунок 2.6. Кількість ремонтів іноземної техніки у ЗСУ (2022–2025 рр.). Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Графік відображає динаміку кількості ремонтів іноземної техніки у Збройних Силах України за період 2022–2025 рр., сформовану на основі даних Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ та аналітичних звітів NSPA. Найбільше зростання спостерігається у категорії БПЛА (через інтенсивне використання), а також у танкових і артилерійських системах, що мають підвищене технічне навантаження у зоні бойових дій.

Підсумовуючи, можна зазначити, що система контролю іноземного озброєння в умовах війни в Україні поступово набуває комплексного характеру, поєднуючи оперативність, технічну точність та міжнародну підзвітність. Основні напрями вдосконалення передбачають посилення цифрового моніторингу, розширення мережі ремонтних баз, удосконалення системи маркування та впровадження наскрізного контролю на всіх етапах життєвого циклу озброєння. Такий підхід забезпечує підвищення бойової ефективності та збереження довіри міжнародних партнерів.

Висновок до 2 розділу

У другому розділі здійснено комплексний аналіз сучасного стану контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України. Встановлено, що в умовах широкомасштабної військової допомоги з боку іноземних держав та міжнародних партнерів питання ефективного контролю за надходженням, обліком, розподілом і використанням іноземного озброєння набуває особливо важливого значення для забезпечення обороноздатності держави. Визначено, що іноземне озброєння характеризується значною технічною, логістичною та нормативною різноманітністю, що створює додаткові труднощі у процесах його обліку, експлуатації, технічного обслуговування та ремонту. З'ясовано, що різні зразки озброєння мають відмінні стандарти технічної документації, вимоги до підготовки персоналу, системи постачання запасних частин та програмного забезпечення, що ускладнює інтеграцію таких систем у національну систему військового управління.

У процесі дослідження проаналізовано структуру органів управління та відповідальних підрозділів, які забезпечують контроль за іноземним озброєнням у Збройних Силах України. Встановлено, що система контролю включає органи військового управління, логістичні підрозділи, служби технічного забезпечення, структури внутрішнього аудиту та спеціалізовані контрольні органи. Особливу увагу приділено механізмам взаємодії України з міжнародними партнерами у сфері постачання, обліку та моніторингу використання озброєння. Визначено, що співпраця з державами-партнерами передбачає дотримання міжнародних вимог щодо прозорості використання військової допомоги, належного документального супроводу та забезпечення звітності щодо переданих зразків техніки й озброєння.

Проведений порівняльний аналіз засвідчив, що системи контролю держав-членів НАТО характеризуються високим рівнем цифровізації, стандартизації та інтеграції логістичних платформ. З'ясовано, що у країнах Альянсу значна увага приділяється автоматизації процесів обліку,

використанню єдиних інформаційних систем управління ресурсами, впровадженню електронного документообігу та сучасних засобів моніторингу переміщення озброєння. Водночас встановлено, що в Україні окремі елементи системи контролю все ще залишаються недостатньо інтегрованими, що негативно впливає на оперативність обміну інформацією та ефективність управління військовими ресурсами.

У результаті дослідження виявлено основні проблеми та ризики у сфері контролю за іноземним озброєнням. До них віднесено фрагментарність облікових процедур, відсутність уніфікованих стандартів обліку й технічного супроводу різних типів озброєння, кадрові та технологічні обмеження, а також труднощі, пов'язані з експлуатацією і технічним обслуговуванням техніки в умовах активних бойових дій. Крім того, встановлено, що значні обсяги постачання іноземного озброєння потребують постійного вдосконалення механізмів контролю, координації між військовими структурами та забезпечення високого рівня інформаційної безпеки.

Обґрунтовано необхідність модернізації системи контролю за іноземним озброєнням шляхом впровадження сучасних цифрових технологій, створення єдиної автоматизованої системи обліку військових ресурсів, підвищення рівня стандартизації процедур та вдосконалення нормативно-правового забезпечення. Також визначено доцільність посилення координації між державними органами, військовим командуванням і міжнародними партнерами з метою забезпечення прозорості процесів управління військовою допомогою та підвищення ефективності використання іноземного озброєння в умовах сучасних безпекових викликів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ІНОЗЕМНИМ ОЗБРОЄННЯМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення контролю за іноземним озброєнням

Задум дослідження полягає у комплексному аналізі чинної нормативно-правової бази контролю за іноземним озброєнням в Україні з метою виявлення її прогалин та розробки пропозицій щодо вдосконалення. Основна увага приділяється узгодженню внутрішніх процедур із міжнародними правовими нормами та технічними стандартами у сфері контролю за озброєннями, зокрема стандартами НАТО (STANAG, LOGFAS) та вимогами міжнародних режимів звітності й прозорості, підвищенню відкритості процесів, чіткості розподілу повноважень між суб'єктами контролю, удосконаленню механізмів обліку та звітності, а також впровадженню процедур оперативного та постконфліктного аудиту. Такий підхід створює основу для подальшого дослідження та розробки практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління контролем за іноземним озброєнням в умовах сучасних викликів національної безпеки.

Проблема контролю за озброєнням іноземного виробництва в Україні є актуальною на сучасному етапі розвитку системи національної безпеки, оскільки в умовах воєнного стану її ефективність визначається наявністю розвиненої нормативно-правової бази та ступенем її адаптації до стандартів НАТО, Європейського Союзу та норм міжнародного права. У цьому контексті вдосконалення правового регулювання посідає важливе місце, адже саме воно забезпечує прозорість, підзвітність і довіру з боку міжнародних партнерів, які надають Україні військово-технічну допомогу.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення правового забезпечення є подальша систематизація норм про військово-технічне співробітництво,

міжнародні передачі товарів військового призначення та контроль за отриманим іноземним озброєнням [3]. Такий підхід має спиратися на чинний Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», інституційні повноваження у сфері військово-технічного співробітництва та попередні нормативні напрацювання щодо проекту спеціального закону про ВТС з іноземними державами [15]. Наукові праці Г. Шаповалова та В. Шемаєва, П. Толок і А. Онофрійчука підтверджують, що розвиток ВТС потребує поєднання правових, інституційних, промислових та міжнародно-коопераційних механізмів [45, с. 110–114].

Крім того, особливої уваги потребує оновлення механізмів обліку та звітності, що передбачає послідовний розвиток відомчих нормативних актів Міністерства оборони України щодо ведення реєстрів військового майна [8]. Доцільним є подальше впорядкування цифрової ідентифікації майна, уніфікованих форм звітності, процедур звірки даних і механізмів взаємодії з логістичними та кодифікаційними інструментами партнерів [16]. Запровадження єдиного підходу до аудиту озброєнь для різних рівнів контролю дозволить підвищити якість внутрішньої перевірки й формувати узагальнену аналітичну інформацію для партнерів [37].

Окремо слід зупинитися на питанні гармонізації національного законодавства України з міжнародними зобов'язаннями у сфері контролю за озброєннями [3]. Як держава, що бере участь у міжнародних режимах контролю передач оборонних товарів, Україна має забезпечувати відповідність внутрішніх процедур вимогам щодо експорту, імпорту, транзиту, брокерської діяльності, контролю кінцевого користувача та недопущення несанкціонованого перенаправлення [18]. У цьому контексті доцільним є зближення національних процедур із положеннями Договору про торгівлю зброєю, Спільної позиції Ради ЄС 2008/944/CFSP та Вассенаарських домовленостей [30].

У зв'язку з дією правового режиму воєнного стану особливо актуальним є впровадження нормативних механізмів кризового контролю, які забезпечують можливість оперативного ухвалення рішень щодо переміщення, перерозподілу або списання озброєння без порушення міжнародних зобов'язань [8]. У цьому аспекті доцільно розвивати процедури оперативного обліку як тимчасового документування дій із майном під час бойових умов із подальшим внесенням уточнених даних до повного реєстру [48, с. 8–17]. Окремого значення набуває постконфліктна звірка даних, яка має поєднувати бойову звітність, облікові документи та зовнішній аудит [55, с. 16–23].

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення контролю за іноземним озброєнням має здійснюватися комплексно, з урахуванням воєнних реалій, міжнародних зобов'язань України та потреб у підвищенні прозорості й керованості системи оборонного управління. Порівняння чинних нормативно-правових актів і запропонованих змін представлено в таблиці (див. Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз чинної нормативно-правової бази та запропонованих змін

№	Документ	Проблема / Прогалина	Запропоноване вдосконалення	Очікуваний ефект / Чому це має запрацювати
1	Закон України «Про національну безпеку України» (2018)	Не містить положень про облік і звітність щодо іноземного озброєння	Доповнити новим розділом про державний контроль за використанням військової допомоги та механізми її аудиту	Законодавче закріплення системи прозорості та відповідальності у сфері військової допомоги; запровадження обов'язкового аудиту гарантує контроль за ефективним використанням озброєння
2	Закон України «Про Збройні Сили України» (1991)	Відсутнє визначення суб'єктів і процедур контролю за озброєнням	Уточнити повноваження МОУ, ГШ ЗСУ та командувань у частині приймання, обліку	Підвищення ефективності управління військовою технікою та уникнення дублювання функцій;

		іноземного походження	й утилізації іноземного озброєння	чітке розмежування відповідальності забезпечує оперативність і підзвітність
3	Наказ МОУ № 440 від 14.09.2021 р. «Про затвердження Інструкції з обліку озброєння та військової техніки»	Не передбачає цифрового обліку, інтеграції з LOGFAS і міжнародними системами	Внести положення про електронні бази даних, UID-маркування, автоматичну звітність і обмін даними з партнерами	Створення єдиної системи обліку, прозорості для партнерів НАТО; цифровізація дозволяє мінімізувати помилки та прискорює аудит
4	Регламент Державної служби експортного контролю (2022)	Відсутній механізм оперативної міжвідомчої взаємодії з МОУ та Генштабом	Запровадити спільний електронний портал для узгодження передач озброєнь та аудиту	Скорочення часу погодження й підвищення координації між органами; забезпечується прозорість процесу та контроль за використанням військової допомоги
5	Постанова Кабінету Міністрів України № 1085 від 18.10.2023 р.	Складна процедура погодження переміщення іноземного озброєння між частинами	Впровадити електронну форму погодження через інтегровану базу МОУ-КМУ	Прискорення логістики, зменшення бюрократичного навантаження; система дозволяє уникнути затримок і підвищує оперативний контроль
6	Відсутність єдиного закону про військово-технічне співробітництво (ВТС)	Розпорошення правових норм, дублювання компетенцій, відсутність рамкової структури	Розробити й ухвалити Закон України «Про ВТС та контроль за іноземним озброєнням»	Систематизація законодавства, узгодження із стандартами НАТО, посилення державного контролю; забезпечує правову основу для прозорого управління військовою допомогою та аудиту

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Загалом удосконалення нормативно-правової системи контролю має базуватись на трьох основних принципах (системність, гармонізація,

цифровізація). Їхнє послідовне впровадження дозволить зміцнити національний механізм контролю за іноземним озброєнням та інтегрувати його у міжнародну безпекову архітектуру НАТО. Такі зміни сприятимуть підвищенню довіри партнерів, зменшенню ризиків зловживань і формуванню правової основи для сталого розвитку військово-технічного співробітництва України.

3.2. Використання цифрових технологій, логістичних платформ та моніторингових систем

Швидка й надійна цифровізація процесів обліку, приймання, переміщення та технічного супроводу іноземного озброєння є одним із основних чинників підвищення прозорості й ефективності контролю в Збройних Силах України [8]. Взаємозв'язок обліку з логістичними та кодифікаційними процедурами підтверджує потребу у сумісності цифрових рішень із підходами НАТО [26]. Відповідно, сучасна система цифрового контролю має будуватися на взаємопов'язаних компонентах (електронному обліку військового майна, уніфікованій номенклатурі, кодифікаційних процедурах, цифрових логістичних інструментах, захищених каналах обміну даними та можливості формування аудиторського сліду) [24]. Такі рішення дозволяють посилити простежуваність без розкриття чутливої інформації, що має значення для безпеки військових операцій [6]. Водночас висновки іноземних органів контролю засвідчують, що якість даних і регулярне оновлення облікової інформації є важливими умовами підзвітності міжнародної допомоги [48, с. 8–17].

Моніторингові та інформаційно-аналітичні системи забезпечують підвищення простежуваності, упорядкування технічних даних і планування службового супроводу майна. У межах цифровізації оборонного сектору пріоритетним є створення захищених інформаційних середовищ, які дозволяють поєднувати облік, звітність, контроль доступу, перевірку даних і

формування управлінських рішень без розкриття чутливих відомостей, що можуть завдати шкоди безпеці підрозділів [24].

Моніторингові системи та аналітична обробка даних можуть використовуватися для планування технічного супроводу, своєчасного виявлення потреб у ремонті, узагальнення інформації про стан майна та підготовки звітності для органів управління [26]. У межах контролю важливо забезпечити наявність достовірних управлінських даних, які підтверджують рух, стан і відповідальне використання майна [48, с. 8–17].

Захищеність каналів і питання кібербезпеки є невід’ємною частиною впровадження цифрових рішень [24]. Під час інтеграції з інформаційними платформами необхідно застосовувати розмежування доступу, журналювання дій користувачів, перевірку повноважень і захист переданих даних [48, с. 8–17]. Для обміну з партнерами має використовуватися принцип мінімально необхідної інформації, який дозволяє поєднати безпеку операцій, захист чутливих відомостей і прозорість звітності [55, с. 16–23].

Запровадження цифрових платформ потрібно проводити поетапно:

1. пілотні впровадження на рівні окремих підрозділів і ремонтних хабів;
2. інтеграція з внутрішніми ERP та LOGFAS-шлюзом;
3. масштабування до рівня Генерального штабу з підключенням до коаліційних порталів;
4. автоматизація звітності і відкритих форм для донорів.

Ключовими показниками успіху мають бути час інвентаризації (зниження у %), відсоток одиниць з UID, частка автоматизованих звітів для партнерів, та скорочення кількості розбіжностей між фізичним обліком і реєстром. Впровадження такого підходу підвищить оперативність прийняття рішень, зменшить адміністративні витрати та підвищить довіру партнерів. Основні цифрові рішення, що застосовуються у ЗСУ для контролю озброєння, узагальнено в таблиці (див. Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Основні цифрові рішення для контролю озброєння у Збройних Силах України

№	Платформа / система	Основна функція	Рівень інтеграції	Відповідальний підрозділ
1	LOGFAS (Logistic Functional Area Services)	Облік, планування і відстеження логістичних потоків; сумісність з НАТО	Міжнародний (NATO Integrated Level)	Головне управління логістики ЗСУ, представництво МОУ при NSPA
2	NCS (NATO Codification System)	Уніфікація кодів озброєння, стандартизація номенклатури	Міжнародний / національний	Центр каталогізації та обліку МОУ
3	NSPA E-Portal	Моніторинг поставок, технічна підтримка, обмін сертифікатами	Міжнародний (коаліційний портал)	Відділ міжнародного військово-технічного співробітництва МОУ
4	UARMIS (Ukrainian Armament Management Information System)	Єдиний цифровий реєстр озброєння, UID-маркування, звітність	Національний (усі рівні командування)	Генеральний штаб ЗСУ, Головне управління обліку
5	ERP Defence Cloud (модуль обліку МОУ)	Автоматизований облік матеріальних цінностей, контроль доступу, фінансовий аудит	Відомчий	Міністерство оборони України, ІТ-департамент
6	Predictive Maintenance Module (AI-система)	Прогнозування технічних відмов, планування ремонтів, аналіз телеметрії	Національний (пілотне впровадження)	Командування озброєння ЗСУ
7	Secure Data Exchange Hub (SDEH)	Захищений обмін даними між ЗСУ, МОУ та партнерами	Міжвідомчий	Департамент кібербезпеки МОУ, СБУ

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Етапи цифровізації контролю озброєння у 2022–2025 рр. відображено на рисунку (див. рис. 3.1).

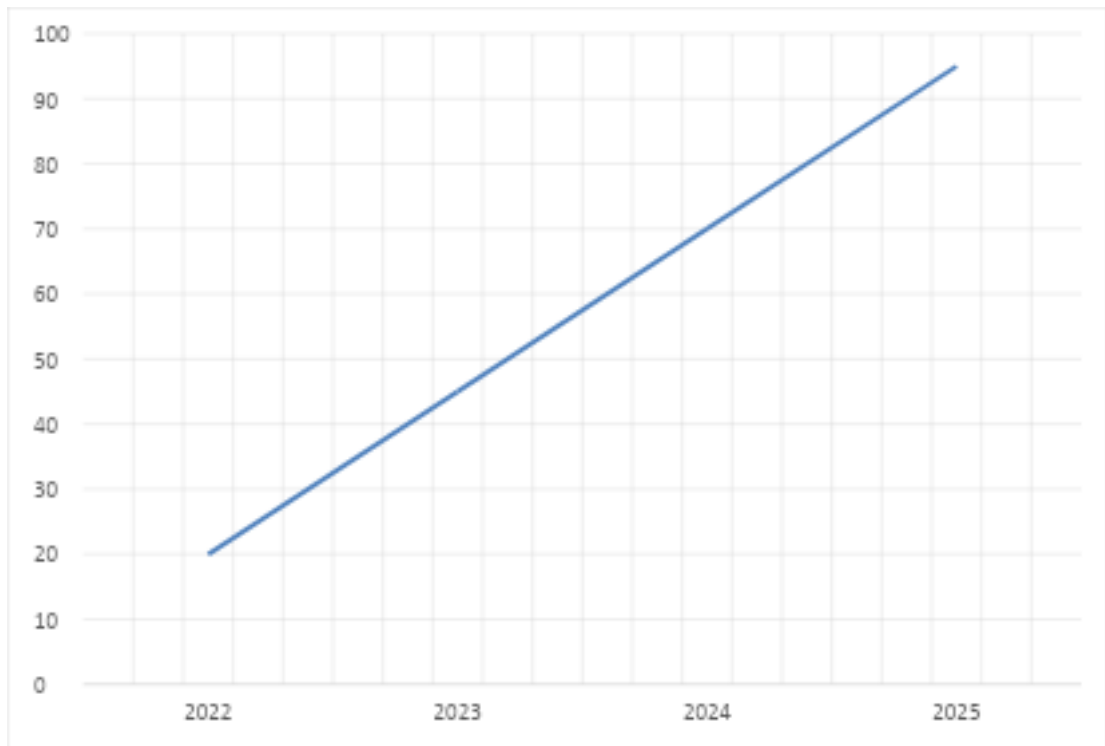


Рисунок 3.1. Динаміка впровадження цифрових інструментів у систему контролю озброєння Збройних Сил України (2022–2025 рр.). Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Графік ілюструє поступовий розвиток цифровізації системи контролю за озброєнням у ЗСУ. Відповідно, від часткової автоматизації процесів обліку в 2022 р. до майже повної інтеграції з платформами LOGFAS та NATO NCS у 2025 р. Зростання показника від 20 % до 95 % демонструє системне впровадження цифрових інструментів, підвищення прозорості та наближення українських стандартів до вимог НАТО.

Узагальнюючи, цифрові технології і логістичні платформи створюють технічну можливість для проведення прозорого, оперативного і контрольованого приймання та використання іноземного озброєння. Проте успіх залежить від комплексного підходу: оновлення нормативної бази, навчання персоналу, забезпечення кіберзахисту і поетапної інтеграції з міжнародними системами. Тільки поєднання цих елементів дасть змогу Україні перейти до стійкої, масштабованої системи контролю, яка відповідатиме очікуванням донорів і захищатиме національні інтереси.

3.3. Перспективи розвитку системи військово-технічного співробітництва та її вплив на обороноздатність України

Система військово-технічного співробітництва (ВТС) України за останні роки зазнала суттєвих змін під впливом російсько-української війни, масштабного притоку іноземної допомоги та необхідності гармонізації національних стандартів із нормами НАТО і ЄС. У перспективі 2025–2030 рр. основним пріоритетом державної політики є формування інтегрованої, прозорої та взаємосумісної системи ВТС, яка здатна забезпечувати як ефективне залучення іноземних ресурсів, так і розвиток національного оборонно-промислового комплексу.

Основні напрями розвитку ВТС визначаються трьома взаємопов'язаними компонентами (інституційним, технологічним і правовим) [2]. На інституційному рівні необхідно посилити координацію між органами, які беруть участь у плануванні, отриманні, розподілі, контролі й аналітичному супроводі іноземного озброєння [15]. Наявність Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю, а також попередні нормативні напрацювання щодо спеціального закону про ВТС створюють основу для подальшої систематизації відповідних процедур [45, с. 110–114]. Офіційні матеріали Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України підтверджують значення промислового виміру оборонної політики [70].

З технологічної точки зору перспективи розвитку ВТС пов'язані з поглибленням взаємосумісності України з оборонними та логістичними підходами НАТО [33]. Йдеться про стандартизацію процедур, розвиток спільних механізмів планування, закупівельного аналізу, підготовки персоналу, логістичного супроводу та обміну узагальненими даними [34]. У цьому контексті важливими є Комплексний пакет допомоги НАТО для України, оборонний закупівельний огляд НАТО-Україна та загальна політика Альянсу щодо стандартизації [27].

Правовий аспект майбутнього розвитку ВТС полягає у вдосконаленні законодавчої бази [3]. Потрібно забезпечити узгодженість Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» з міжнародними режимами експортного контролю, правилами оцінки кінцевого користувача, контролем кінцевого використання та вимогами щодо запобігання несанкціонованому перенаправленню оборонних товарів [18]. Таке оновлення має також враховувати Договір про торгівлю зброєю, Спільну позицію Ради ЄС 2008/944/CFSP та Вассенаарські домовленості [30].

З точки зору міжнародної співпраці перспективним напрямом є участь України у програмах технологічної та інноваційної взаємодії НАТО, зокрема Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA) та NATO Innovation Fund (NIF). DIANA орієнтована на розвиток оборонних інновацій, подвійних технологій, кібербезпеки, стійкості та сумісності з партнерами Альянсу [21]. NATO Innovation Fund доповнює цю логіку інституційною підтримкою інноваційних рішень, що можуть мати значення для довгострокової модернізації оборонного сектору [25]. Перспективні напрями розвитку військово-технічного співробітництва України з партнерами подано в таблиці (див. Таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

**Перспективні напрями розвитку військово-технічного співробітництва (ВТС)
України з країнами-партнерами**

№	Країна-партнер	Напрямок співпраці	Поточний статус	Очікуваний результат
1	США	Постачання систем ППО, високоточної зброї (Patriot, HIMARS), спільне навчання персоналу	Триває довгострокова програма допомоги, розширюється технічна підтримка через NSPA	Поглиблення інтеграції з системою управління НАТО, передача технологій техобслуговування
2	Велика Британія	Виробництво та обслуговування	Реалізуються програми навчання і	Створення спільного ремонтного центру для

		бронетехніки, підготовка екіпажів	технічної підтримки	техніки Challenger 2 і Storm Shadow
3	Польща	Спільне виробництво боєприпасів, ремонт бронетехніки, логістичне забезпечення	Функціонують ремонтні хаби та програми локалізації	Розширення виробничих потужностей і інтеграція польсько-українських ОПК
4	Німеччина	Поставка систем ППО (IRIS-T), ремонт танків Leopard, обмін інженерними фахівцями	Активна технічна допомога, консультації з цифровізації обліку	Запуск спільних сервісних центрів та інтеграція в програми NATO Logistics Command
5	Франція	Постачання артилерійських систем CAESAR, технічне обслуговування, модернізація	Виконуються контракти на поставку, створюються навчальні полігони	Розробка спільних програм виробництва модифікованих артсистем для ЗСУ
6	Італія	Поставка систем ППО SAMP/T, участь у програмах безпеки ЄС	Укладені угоди про оборонну співпрацю	Розширення спільних ініціатив у рамках European Defence Fund
7	Туреччина	Виробництво БПЛА Bayraktar, обмін технологіями у сфері безпілотних систем	Створено спільне підприємство в Україні, триває передача технологій	Розширення спільного виробництва ударних безпілотних платформ нового покоління
8	Канада	Постачання бронетехніки, навчання екіпажів, цифровий аудит допомоги	Участь у програмі Operation UNIFIER	Зміцнення системи контролю за поставками через спільні IT-рішення
9	Нідерланди	Поставка інженерної техніки, обладнання для розмінування, логістика	Регулярна допомога у межах міжнародних фондів	Розширення технічної кооперації в гуманітарному розмінуванні
10	Норвегія	Поставка систем NASAMS, участь у спільних тренінгах	Успішне виконання двосторонніх оборонних угод	Розширення спільного навчання операторів ППО та обслуговуючого персоналу

Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

У межах дослідження одним із завдань є оцінка потенційного впливу удосконалення системи контролю за іноземним озброєнням на обороноздатність України до 2030 року. На основі аналізу чинної нормативно-правової бази, практики ведення обліку та міжнародного досвіду цифровізації і стандартизації процесів контролю було сформовано власну оцінку ключових чинників, які здатні підвищити ефективність управління військовою допомогою та інтеграцію України у партнерські оборонні структури. Прогноз передбачає взаємозв'язок між технологічною інтеграцією, модернізацією техніки, зростанням довіри міжнародних партнерів та прозорістю системи контролю. Усі зазначені фактори разом формують основу для підвищення обороноздатності країни, забезпечують підзвітність перед міжнародними донорами та створюють передумови для більш ефективного використання військової допомоги. Візуалізація цього прогнозу наведена на рисунку (див. рис. 3.2).

N

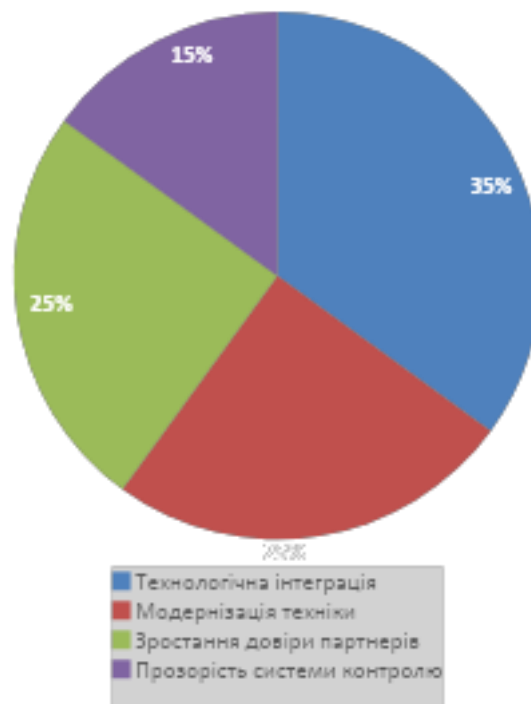


Рисунок 3.2. Прогноз впливу розвитку системи контролю на рівень обороноздатності (до 2030 р.). Джерело: сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Рисунок відображає прогнозований розподіл основних чинників, які впливатимуть на підвищення обороноздатності України до 2030 року. Найбільшу частку становить технологічна інтеграція (35%), що відображає вплив цифровізації, стандартизації та виробничої кооперації з країнами НАТО. Зростання довіри партнерів (25%) та модернізація техніки (25%) є взаємопов'язаними наслідками вдосконалення контролю за озброєнням, тоді як прозорість системи контролю (15%) підсилює ефективність управління та міжнародну підзвітність.

Система військово-технічного співробітництва України, попри наявні позитивні зрушення та розширення міжнародної підтримки, не позбавлена внутрішніх суперечностей і обмежень, що потребують критичного осмислення. Розвиток ВТС супроводжується збереженням високого рівня залежності від іноземних постачань озброєння і техніки, що в середньо- та довгостроковій перспективі може створювати ризики для стратегічної автономії держави, особливо в умовах можливої зміни зовнішньополітичних пріоритетів країн-партнерів або скорочення обсягів міжнародної допомоги.

Інституційне посилення системи ВТС та централізація управлінських функцій, з одного боку, сприяють підвищенню прозорості та підзвітності, однак з іншого – можуть призводити до зростання бюрократичного навантаження й зниження оперативності ухвалення рішень у період активних бойових дій. У наукових дискусіях також обґрунтовується альтернативний підхід, що передбачає збереження елементів децентралізованого управління з чітким розмежуванням стратегічних і тактичних повноважень, що дозволяє швидше реагувати на зміну безпекової ситуації.

Технологічна інтеграція з країнами НАТО, хоча й відкриває доступ до сучасних стандартів і практик, не гарантує повноцінного трансферу критичних оборонних технологій. Існує ризик закріплення України в ролі сервісно-ремонтного майданчика без можливості глибокого освоєння виробничих компетенцій, що може обмежити потенціал розвитку національного оборонно-промислового комплексу у довгостроковій перспективі.

Посилення правового регулювання та контрольних процедур у сфері ВТС сприяє підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів, однак водночас може ускладнювати та сповільнювати процеси постачання озброєнь в умовах високої інтенсивності бойових дій. У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку балансу між дотриманням міжнародних зобов'язань і забезпеченням оперативних потреб сектору безпеки та оборони.

Крім того, прогнози щодо зростання обороноздатності України внаслідок удосконалення системи ВТС значною мірою ґрунтуються на припущенні про стабільність зовнішньої підтримки. У разі її скорочення або затримок у реалізації інституційних і правових реформ очікуваний позитивний ефект може виявитися менш вираженим, що підтверджує необхідність розгляду альтернативних сценаріїв розвитку системи військово-технічного співробітництва. Загалом перспективи розвитку ВТС визначаються необхідністю переходу від реактивної моделі (отримання допомоги у відповідь на виклики) до превентивної та партнерської моделі, що передбачає рівноправну участь у спільному виробництві, обміні технологіями та створенні стратегічних резервів. Такий підхід дозволить Україні ефективніше управляти поставками та закласти основи довгострокової оборонної автономії, зміцнити власний ВПК і забезпечити сталість військово-технічної взаємодії з партнерами.

Висновок до 3 розділу

У третьому розділі розроблено основні напрями вдосконалення системи контролю за озброєнням іноземного виробництва в умовах російсько-української війни. Встановлено, що сучасні безпекові виклики, значне збільшення обсягів міжнародної військової допомоги та необхідність оперативного управління військовими ресурсами потребують модернізації існуючої системи контролю відповідно до міжнародних вимог і сучасних технологічних стандартів. Обґрунтовано необхідність оновлення нормативно-

правового забезпечення шляхом гармонізації національного законодавства з міжнародними вимогами та стандартами НАТО. Визначено, що вдосконалення нормативної бази має бути спрямоване на підвищення прозорості процедур обліку, контролю та використання іноземного озброєння, а також на посилення відповідальності за порушення правил його обігу.

У роботі запропоновано впровадження сучасних цифрових технологій, автоматизованих логістичних платформ і моніторингових систем, що дозволить забезпечити оперативний облік, контроль переміщення та технічного стану озброєння у режимі реального часу. Особливу увагу приділено розвитку інтегрованих інформаційних систем, які мають забезпечувати взаємодію між органами військового управління, логістичними структурами та міжнародними партнерами. Визначено, що використання цифрових інструментів для відстеження життєвого циклу озброєння сприятиме підвищенню достовірності облікових даних, зниженню ризиків втрати інформації та мінімізації корупційних ризиків у сфері військового забезпечення.

Під час дослідження встановлено, що одним із ключових напрямів удосконалення системи контролю є підвищення рівня стандартизації процедур технічного обслуговування, ремонту та експлуатації іноземного озброєння. Обґрунтовано доцільність впровадження єдиних підходів до документування, електронного обліку та формування звітності щодо використання військової техніки й озброєння. Крім того, визначено необхідність посилення кадрового забезпечення системи контролю, підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів у сфері військової логістики та розвитку механізмів міжвідомчої координації.

Окрему увагу приділено перспективам розвитку військово-технічного співробітництва України з міжнародними партнерами. Встановлено, що ефективна система контролю за іноземним озброєнням є важливим чинником зміцнення довіри з боку держав-партнерів та міжнародних безпекових структур. З'ясовано, що впровадження сучасних механізмів моніторингу та

прозорого обліку озброєння сприятиме підвищенню ефективності міжнародної військової допомоги та забезпеченню сумісності української системи управління ресурсами зі стандартами євроатлантичної спільноти. Отже, запропоновані напрями удосконалення мають розглядатися як взаємопов'язаний комплекс, у межах якого нормативне оновлення, цифровий облік, технічний моніторинг, аудит і кадрова підготовка взаємно підсилюють одне одного. Практичне значення такого підходу полягає в тому, що контроль за іноземним озброєнням перестає бути лише процедурою фіксації наявності майна і набуває характеру безперервного управлінського циклу, який охоплює приймання, реєстрацію, переміщення, технічний супровід, звітність і аудит. За таких умов підвищується точність облікових даних, зміцнюється міжнародна довіра та формується підстава для подальшого розвитку військово-технічного співробітництва.

У результаті дослідження доведено, що реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню ефективної, прозорої та технологічно модернізованої системи контролю за іноземним озброєнням у Збройних Силах України. Визначено, що подальший розвиток цієї системи має бути спрямований на підвищення рівня автоматизації, удосконалення механізмів координації між державними органами та забезпечення повної сумісності з міжнародними і євроатлантичними стандартами у сфері оборонного управління.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досягнуто поставленої мети та вирішено всі визначені завдання, що дозволило комплексно дослідити особливості здійснення контролю за озброєнням іноземного виробництва у Збройних Силах України в умовах російсько-української війни.

1. У межах першого завдання визначено теоретико-правові засади контролю за озброєнням у системі національної безпеки. Обґрунтовано, що контроль за озброєнням є багатовимірним механізмом, який поєднує правові, організаційні та технічні складові та виконує ключову функцію забезпечення обороноздатності, прозорості та міжнародної підзвітності держави. Досліджено міжнародно-правові механізми контролю за обігом озброєнь у межах ООН, ОБСЄ, НАТО та Європейського Союзу, які формують багаторівневу систему глобального й регіонального регулювання. Встановлено, що участь України у цих механізмах сприяє зміцненню міжнародної довіри та інтеграції у євроатлантичну систему безпеки.

2. У ході виконання другого завдання проаналізовано національну нормативно-правову базу та практику її реалізації у Збройних Силах України. Визначено, що система правового регулювання контролю за озброєнням має ієрархічну структуру та охоплює законодавчі, підзаконні й відомчі акти. Водночас виявлено низку проблем, зокрема фрагментарність нормативних положень, недостатню уніфікацію процедур обліку та потребу в подальшій гармонізації національного законодавства зі стандартами НАТО, особливо в умовах воєнного стану.

3. У межах третього завдання узагальнено досвід країн-партнерів України та визначено можливості його адаптації до національних умов. Доведено, що практики держав – членів НАТО ґрунтуються на високому рівні стандартизації, цифровізації та інтегрованому підході до управління життєвим циклом озброєнь. Встановлено, що адаптація цього досвіду в Україні потребує

розвитку автоматизованих логістичних систем, удосконалення кадрового забезпечення та посилення міжвідомчої координації.

4. Четверте завдання реалізовано шляхом проведення порівняльного аналізу систем контролю озброєнь у країнах НАТО. З'ясовано, що провідні країни Альянсу використовують комплексні цифрові платформи, уніфіковані стандарти маркування та кодифікації, а також ефективні механізми внутрішнього й зовнішнього аудиту. Порівняння з українською практикою засвідчило наявність позитивної динаміки реформ, але водночас виявило потребу в подальшому впровадженні стандартів STANAG, LOGFAS та NATO Codification System.

5. У процесі виконання п'ятого завдання проаналізовано проблеми і ризики у сфері контролю за озброєнням іноземного виробництва. До основних ризиків віднесено різноманітність техніки, складність логістичного забезпечення, обмеженість ремонтної інфраструктури, кадрові виклики та підвищене навантаження на систему обліку в умовах активних бойових дій. Встановлено, що ці ризики безпосередньо впливають на ефективність використання іноземного озброєння та потребують системного управлінського реагування.

6. Останнє завдання полягало у розробленні практичних рекомендацій щодо впровадження сучасних цифрових технологій і стандартів НАТО у систему контролю та звітності. Запропоновано напрями цифровізації обліку озброєнь, розвиток інтегрованих інформаційних систем моніторингу, використання електронного маркування та автоматизованої звітності для внутрішнього контролю й міжнародної підзвітності. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню прозорості, ефективності управління оборонними ресурсами та зміцненню довіри міжнародних партнерів.

Рекомендації за результатами дослідження:

1. Удосконалити нормативно-правову базу у сфері контролю за іноземним озброєнням, прийнявши єдиний Кодекс військово-технічного співробітництва, що регламентуватиме приймання, облік, аудит і звітність.

2. Створити єдину електронну систему обліку озброєння (UARMIS), інтегровану з LOGFAS та ERP Defence Cloud, для забезпечення наскрізної прослідковуваності.

3. Запровадити систему прогнозного технічного обслуговування (Predictive Maintenance) на основі телеметрії та штучного інтелекту для раннього виявлення несправностей.

4. Посилити міжвідомчу координацію між МОУ, Генштабом, ДСЕК, «Укрспецекспортом» і СБУ з метою усунення дублювання повноважень і підвищення оперативності контролю.

5. Розробити програму підготовки кадрів у сфері цифрового обліку, технічного аудиту та міжнародного контролю за озброєннями у військових вишах.

6. Впровадити механізми багаторівневого аудиту та зовнішнього моніторингу, залучаючи незалежні експертні центри та міжнародних радників.

7. Розширити співпрацю з партнерами НАТО та ЄС, зокрема у межах програм DIANA, NSPA і NATO Innovation Fund, для залучення інвестицій і технологій подвійного призначення.

8. Створити спільні виробничо-ремонтні кластери з країнами-партнерами на території України для локалізації технічного обслуговування озброєння.

9. Посилити кіберзахист цифрових платформ, передбачивши багаторівневу систему доступу та верифікації дій користувачів.

10. Запровадити регулярний публічний звіт МОУ щодо стану обліку, використання і збереження іноземного озброєння, що підвищить довіру громадськості та партнерів.

Подальше вивчення теми може бути зосереджене на:

1. дослідженні практичних кейсів військово-технічної співпраці (HIMARS, NASAMS, Leopard, IRIS-T, F-16);

2. аналізі впливу цифрових логістичних платформ на ефективність управління озброєнням;

3. моделюванні сценаріїв удосконалення контролю після завершення активної фази війни;

4. порівнянні рівнів транспарентності та військових аудитів різних країн;

5. вивченні впливу ВТС на довгострокову обороноздатність України та її інтеграцію в НАТО.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що удосконалення системи контролю за озброєнням іноземного виробництва є не лише технічною чи адміністративною потребою, а ключовою передумовою зміцнення обороноздатності держави, інтеграції до євроатлантичних структур безпеки та забезпечення стратегічної стійкості України у сучасних умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти України

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр> (дата звернення: 31.05.2026).
2. Питання Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю : Указ Президента України від 2025 р. № 805/2025 // Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8052025-56957> (дата звернення: 31.05.2026).
3. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/549-15> (дата звернення: 31.05.2026).
4. Про затвердження Змін до Порядку обліку, зберігання, технічного обслуговування та організації експлуатації військового майна, що належить до номенклатури служби ракетно-артилерійського озброєння Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 жовтня 2025 р. № 723 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1590-25> (дата звернення: 31.05.2026).
5. Про затвердження Змін до Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 1 травня 2025 р. № 279 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0688-25> (дата звернення: 31.05.2026).
6. Про затвердження Концепції створення та функціонування інформаційно-комунікаційної системи підтримки системи державного гарантування якості оборонної продукції : наказ Міністерства оборони України. URL: <https://shorturl.at/dyU4S> (дата звернення: 31.05.2026).

7. Про затвердження Порядку організації в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України прийому та супроводження іноземних інспекційних груп під час виконання міжнародних договорів і угод у сфері контролю над звичайними озброєннями : наказ Міністерства оборони України від 4 травня 2018 р. № 196 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0631-18> (дата звернення: 31.05.2026).

8. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 17 серпня 2017 р. № 440 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1192-17> (дата звернення: 31.05.2026).

9. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 жовтня 2018 р. № 828 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1249-18> (дата звернення: 31.05.2026).

10. Про затвердження Інструкції з особливостей ведення обліку, передачі та повернення надлишкового рухомого військового майна в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 18 липня 2019 р. № 388 // LIGA360. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re33874> (дата звернення: 31.05.2026).

11. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1934-12> (дата звернення: 31.05.2026).

12. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 31.05.2026).

13. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-12> (дата звернення: 31.05.2026).

14. Про попередній звіт Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги : постанова Верховної Ради України від 12 лютого 2025 р. № 4245-ІХ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4245-20> (дата звернення: 31.05.2026).

15. Про проект Закону України «Про військово-технічне співробітництво з іноземними державами» : рішення Ради національної безпеки і оборони України, введене в дію Указом Президента України від 29 квітня 2009 р. № 258/2009 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0005525-09> (дата звернення: 31.05.2026).

Міжнародні договори, режими контролю та стандарти

16. ACodP-1. NATO Manual on Codification. NATO Allied Committee 135, 2023. URL: <https://nso.nato.int/nso/nsdd/main/standards/ap-details/2278/EN> (accessed 31 May 2026).

17. AJP-4.3. Allied Joint Doctrine for Host-Nation Support. Edition A, Version 1. NATO Standardization Office, 2021. URL: https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-4.3_EDA_V1_E_2234.pdf (accessed 31 May 2026).

18. Arms Trade Treaty : Treaty adopted by the United Nations General Assembly on 2 April 2013. URL: https://treaties.un.org/doc/treaties/2013/04/20130410%2012-01%20pm/ch_xxvi_08.pdf (accessed 31 May 2026).

19. Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security. OSCE, 1994. URL: <https://www.osce.org/fsc/41355> (accessed 31 May 2026).

20. Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment // EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/compos/2008/944/oj/eng> (accessed 31 May 2026).

21. Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic. URL: <https://www.diana.nato.int/> (accessed 31 May 2026).

22. Military mobility : Commission staff working document accompanying the proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on establishing a framework of measures to facilitate the transport of military equipment, goods and personnel across the Union. Brussels, 2025. SWD(2025) 847 final. URL: https://transport.ec.europa.eu/document/download/c925bad5-7d13-4551-bfaa-03152dd468dd_en (accessed 31 May 2026).

23. NATO Allied Committee 135. The Group of National Directors on Codification. URL: <https://eportal.nspa.nato.int/ac135/> (accessed 31 May 2026).

24. NATO Communications and Information Agency. Customer Services Catalogue. Part I: Customer Handbook. URL: <https://coi.nato.int/nciaservicecatalogue/SiteAssets/SitePages/CSCHandbook.pdf> (accessed 31 May 2026).

25. NATO Innovation Fund. URL: <https://www.nif.fund/> (accessed 31 May 2026).

26. NATO Logistics Handbook. Brussels : NATO, 2012. URL: https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/pdf_2016_03/20160303_2012-logistics_hndbk-en.pdf (accessed 31 May 2026).

27. NATO Standardization Office. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_124879.htm (accessed 31 May 2026).

28. OSCE Document on Small Arms and Light Weapons. OSCE, 2000. URL: <https://www.osce.org/fsc/20783> (accessed 31 May 2026).

29. Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects. United Nations Office for

Disarmament Affairs. URL: <https://disarmament.unoda.org/convarms/salw/programme-of-action/> (accessed 31 May 2026).

30. The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies. Initial Elements. URL: <https://www.wassenaar.org/app/uploads/2025/02/Initial-Elements-2024.pdf> (accessed 31 May 2026).

31. United Nations Register of Conventional Arms. United Nations Office for Disarmament Affairs. URL: <https://www.unroca.org/> (accessed 31 May 2026).

32. Vienna Document 2011 on Confidence- and Security-Building Measures. OSCE, 2011. URL: <https://www.osce.org/fsc/86597> (accessed 31 May 2026).

Офіційні матеріали органів влади та міжнародних організацій

33. Comprehensive Assistance Package for Ukraine. North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/comprehensive-assistance-package-cap-for-ukraine> (accessed 31 May 2026).

34. NATO and Ukraine start major defence procurement review. North Atlantic Treaty Organization, 18 March 2024. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/03/18/nato-and-ukraine-start-major-defence-procurement-review> (accessed 31 May 2026).

35. NATO's support for Ukraine. North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/natos-support-for-ukraine> (accessed 31 May 2026).

36. The Secretary General's Annual Report 2023. Brussels : NATO, 2024. URL: https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/2024/3/pdf/sgar23-en.pdf (accessed 31 May 2026).

37. У війську офіційно запрацювала цифрова система управління логістичним забезпеченням. Міністерство оборони України. URL:

<https://mod.gov.ua/news/u-vijsku-oficzijno-zapraczyuvala-czifrova-sistema-upravlinnya-logistichnim-zabezpechennyam> (дата звернення: 31.05.2026).

38. Цифровізація як основа системних змін у війську: підсумки 2025 року. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizatsiia-ia-ik-osnova-systemnykh-zmin-u-viisku-pidsumky-2025-roku> (дата звернення: 31.05.2026)

Наукова література

Наукові праці українських авторів

39. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник. Харків : Право, 2020. 580 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/63730014.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

40. Гудзь А. М. Міжнародний контроль над озброєннями та військовою діяльністю: новий етап. Наука і оборона. 2020. № 3. С. 20–26. URL: <https://nio.nuou.org.ua/article/view/221726> (дата звернення: 31.05.2026).

41. Пономарьов С. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2ed3541b-1c4f-49b0-af00-0af9c769d3c9/content> (дата звернення: 31.05.2026).

42. Русенко Н. В. Інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34 (73), № 5. С. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/11>. (дата звернення: 31.05.2026).

43. Ситник Г. П. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека : курс лекцій. Київ : ТОВ «САК Лтд.», 2023. 92 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/f1eb24e2-deff-4a31-ad06-9848419f8d2c.pdf> (дата звернення: 31.05.2026).

44. Теліпко В. Е. Міжнародне публічне право : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 720 с. URL:

https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/22/telipko_mizhнародне_publichne_pravo.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

45. Шаповалов Г. М. Міжнародне військове співробітництво у системі забезпечення національної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 22. С. 110–114. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.22.110>.

46. Шемаєв В. М., Толок П. О., Онофрійчук А. П. Міжнародне військово-технічне співробітництво в умовах збройної агресії та пріоритети розвитку оборонної промисловості України. Міжнародна економічна політика. 2023. № 1 (38). С. 104–117. DOI: <https://doi.org/10.33111/ier.2023.38.05>. (дата звернення: 31.05.2026).

Аналітичні звіти та експертні дослідження

47. Defense Security Cooperation Agency. Golden Sentry End-Use Monitoring Program. URL: <https://www.dsca.mil/programs/golden-sentry-end-use-monitoring-program> (accessed 31 May 2026).

48. Evaluation of the DoD's Enhanced End-Use Monitoring of Defense Articles Provided to Ukraine : Report No. DODIG-2024-043 / Inspector General, U.S. Department of Defense. Washington, DC, 2024. URL: <https://www.dodig.mil/reports.html/Article/3642299/evaluation-of-the-dods-enhanced-end-use-monitoring-of-defense-articles-provided/> (accessed 31 May 2026).

49. Florquin N., Shaban A. Weapons Compass: Proliferation and Control of Arms and Ammunition in Wartime Ukraine. Geneva : Small Arms Survey, 2025. URL: <https://www.smallarmssurvey.org/resource/weapons-compass-proliferation-and-control-arms-and-ammunition-wartime-ukraine> (accessed 31 May 2026).

50. Inspection of Embassy Kyiv and Use Monitoring in Ukraine : ISP-I-24-02 / Office of Inspector General, U.S. Department of State. Washington, DC, 2023. URL: https://www.stateoig.gov/uploads/report/report_pdf_file/isp-i-24-02-redacted.pdf (accessed 31 May 2026).

51. Special Inspector General for Operation Atlantic Resolve. Operation Atlantic Resolve. Quarterly Report to the United States Congress, January 1, 2025 – March 31, 2025. URL: <https://www.ukraineoversight.gov/Oversight-Work/Reports-to-Congress/> (accessed 31 May 2026).

52. Summary of Oversight Reports on Security Assistance to Ukraine Issued From January 2020 Through February 2024 : Report No. DODIG-2024-131 / Inspector General, U.S. Department of Defense. Washington, DC, 2024. URL: <https://www.dodig.mil/reports.html/Article/3909401/summary-of-oversight-reports-on-security-assistance-to-ukraine-issued-from-janu/> (accessed 31 May 2026).

53. Transparency International Defence & Security. Government Defence Integrity Index 2020: Ukraine Country Brief. London, 2021. URL: https://ti-defence.org/gdi/wp-content/uploads/sites/3/2021/11/Ukraine_GDI-2020-Brief.pdf (accessed 31 May 2026).

54. Transparency International Defence & Security. Six red flags: the most frequent corruption risks in Ukraine's defence procurement. URL: <https://www.transparency.org.uk/publications/six-red-flags-most-frequent-corruption-ukraines-defence-procurement> (accessed 31 May 2026).

55. Ukraine: DOD Should Improve Data for Both Defense Article Delivery and End-Use Monitoring : GAO-24-106745 / U.S. Government Accountability Office. Washington, DC, 2024. URL: <https://www.gao.gov/products/gao-24-106745> (accessed 31 May 2026).

56. Wezeman P. D., Djokic K., George M., Hussain Z., Wezeman S. T. Trends in International Arms Transfers, 2024. SIPRI Fact Sheet. Stockholm : SIPRI, 2025. URL: <https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2024> (accessed 31 May 2026).

Електронні ресурси

Офіційні та інформаційні вебресурси

57. EU Military Assistance Mission in support of Ukraine. European Union External Action Service. URL: https://www.eeas.europa.eu/eumam-ukraine_en (accessed 31 May 2026).

58. EU support for Ukraine: from sanctions to military and humanitarian aid. EU NEIGHBOURS east. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/explainers/eu-support-for-ukraine-from-sanctions-to-military-and-humanitarian-aid-how-is-the-eu-helping/> (accessed 31 May 2026).
59. EU support for Ukraine: military assistance. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/military-support-ukraine/> (accessed 31 May 2026).
60. European Peace Facility. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/> (accessed 31 May 2026).
61. Google Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams/> (accessed 31 May 2026).
62. Military support for Ukraine. Federal Government of Germany. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/military-support-ukraine-2054992> (accessed 31 May 2026).
63. Reuters. US agency asks DOD to improve data accuracy of military equipment sent to Ukraine. 13 March 2024. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/us-agency-asks-dod-improve-data-accuracy-military-equipment-sent-ukraine-2024-03-13/> (accessed 31 May 2026).
64. Transparency International Ukraine. Defence and Security. URL: https://ti-ukraine.org/en/ti_format/research/defense-and-security/ (accessed 31 May 2026).
65. UK military support to Ukraine. Government of the United Kingdom. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/uk-military-support-to-ukraine> (accessed 31 May 2026).
66. Ukraine Oversight: Security Assistance. URL: <https://www.ukraineoversight.gov/Funding/Security-Assistance/> (accessed 31 May 2026).

67. Ukraine Security Assistance. U.S. Department of Defense. URL: <https://www.defense.gov/News/Spotlights/Support-for-Ukraine/> (accessed 31 May 2026).

68. Ukraine Support Tracker. Kiel Institute for the World Economy. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (accessed 31 May 2026).

69. Державна служба експортного контролю України. Офіційний вебсайт. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026).

70. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. Офіційний вебсайт. URL: <https://mspu.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026).

71. Міністерство оборони України. Офіційний вебсайт. URL: <https://mod.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026).

72. Національне агентство з питань запобігання корупції. Засади антикорупційної політики в Україні та інституційні матеріали НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026).